

IRIS

1/20

ročník 18 | číslo 1 | zima – jaro 2020
NEPRODEJNÉ

**V roce 2019 navštívilo
zoologickou a botanickou
zahradu 504 984 lidí**

Caila – novoroční mládě

**14 | Bývali to
býložravci**

**14 | Můj svět
bonsají**

**17 | Sloni
do kapsy**

Zoologická a botanická zahrada města Plzně poprvé v historii překonala návštěvnost 500 000 osob za jeden rok

Událost, na niž se čekalo takřka deset let

Jubilejního půlmiliontého návštěvníka přivítali 30. prosince před polednem 1. náměstek primátora města Plzně Mgr. Roman Zarzycký a ředitel Zoologické a botanické zahrady města Plzně Ing. Jiří Trávníček. Byl jím Vladimír Finna. Prozradil, že se syny navštěvuje zoo pětkrát i šestkrát do roka, včetně vánočních svátků. Šestiletý Šimon má rád krokodýly a čtyřletý Filip hady. To potěšilo, jakožto celoživotního teraristu, ředitele zahrady J. Trávníčka. Jubilejní příchozí pochválil změny v zoo, které sleduje pravidelně 10 posledních let.

Pan Finna obdržel pamětní list a upomínkové předměty zoo včetně nejnovější knihy Záhada na ostrově lemuru.

Třístatisíková návštěvnost byla poprvé překonána v roce 2003 a čtyřtatisíková roku 2007. V ČR patří plzeňská zoo návštěvností na 5. místo za zoologickými zahradami v Praze, Zlíně, Ostrově a Dvoře Králové nad Labem. V roce 2018 byla 14. nejnavštěvovanějším turistickým cílem v republice.

Nejvíce návštěvníky láká celková úprava areálu s četnými botanickými expozicemi, neobvyklá Česká řeka a další pavilony; od roku 2010 africké a asijské expozice se žirafami, nosorožci indickými a dalšími zajímavými zvířaty, ale také velké množství doprovodných akcí, nová dětská hřiště na statku a u Tropického pavilonu. (mv)

Foto Daniel Beran

Vážení čtenáři a příznivci časopisu IRIS, s prvním číslem nového, již 18. ročníku, dostáváte svůj, věříme, že oblíbený čtvrtletník, v poněkud pozmeněné grafické úpravě. V každé redakci moc dobře vědí, že úspěšný image tiskoviny je její velkou devizou a neměl by se každou chvíli měnit. I proto, že podle věrohodných průzkumů jsou čtenáři poněkud konzervativní. Ale čas od času je přece jen třeba sáhnout k omlazovací kůře. Jako všechno, i časopisecká grafika se vyvíjí, má své trendy. Časopis IRIS si vždy zakládal na obsahu a populárně naučném stylu. Jeho prvotní funkcí je přirozeně informovat o dění v Zoologické a botanické zahradě města Plzně. Určitě je ale dobře, že se věnuje též ekologii a představuje přírodu západních Čech. Žádné další podobné periodikum tady není. A řada čtenářů po něm sahá i právě kvůli tomuto zaměření. Takže vyprovodíme první číslo 2020 mezi Vás, jeho příznivce, s přáním, ať jste s jeho dalšími čísly spokojeni, ať Vám přínášejí aktuální pohled do zoologické a botanické zahrady a ještě něco navrch.

Ing. František Hykeš, vedoucí redaktor

FOTO NA TITULNÍ STRANĚ:
Mládě šimpanze učenlivého narozené na Nový rok.

Foto Kateřina Misíková

CITÁT TOHOTO ČÍSLA:

Víra ve všemocnost vědy a neschopnost si pokorně přiznat, že nemůžeme požadovat nemožné, je jedním ze základních problémů téhle doby. Chybí nám pokora k realitě světa. Nejsme pány planety, jsme jen její uživatelé a musíme se přizpůsobovat, přestat ji devastovat. Jenže to bychom se museli vzdát svého pohodlí. PhDr. Vlastimil Vondruška, historik a spisovatel

Každoroční volání po dalším ročníku

Původně to měla být jednorázová soutěž. Nakonec se v roce 2019 konala již po šesté. S ukončením každého ročníku jsou pořadatelé žádáni o vypsání dalšího. Jak uvádějí knihovnice z obou krajů – Plzeňského a Karlovarského – v dětech nejen vzbuzuje zájem o četbu knížek o přírodě, ale do knihoven přivádí též nové čtenáře. V době počítačů, chytrých telefonů, audioknih je samozřejmě každý takový impuls ve veřejných knihovnách vítán. Řeč je o soutěži Poznávejte přírodu a za odměnu přijďte do zoo. Pro dětské čtenáře knihoven v západních Čechách ji pořádají Sdružení IRIS a Zoologická botanická zahrada města Plzně. V loňském roce její podmínky – přečíst prakticky během 10 měsíců alespoň 12 knih o přírodě – splnilo a poukázky k prohlídce zahrady tak získalo ke třem stovkám malých čtenářů. Opět bodovaly zejména menší knihovny, v nichž obětavé knihovnice vymýšlejí v rámci soutěže různé doplňkové aktivity. Ale nejen v nich. Např. Ivana Polívková z dětského oddělení Městské knihovny v Rokycanech napsala: „V programu pro děti jím stále přírodu připomínám. Zvířátka, bylinky, Brdy – každý rok si zpracovávám jiné téma. Vloni jsem měla program o stromech. Pro téměř 800 dětí. Jsem ráda, že mohu „zasévat“ semínka. Je to skvělé!“

Celkem nabídky z plzeňské zoologické a botanické zahrady využilo 24 městských a obecních knihoven v Plzeňském a sedm knihoven v Karlovarském kraji. Velmi soutěživí čtenáři byli i v minulém ročníku v Knihovnách Dolanska na Klatovsku. Podmínky zde splnilo 52 dětských čtenářů. Na obecním úřadě ve střediskové obci Dolany nám k tomuto výsledku řekli: „Je to zásluha především knihovnice Pavly Šťastné z místní knihovny v Malachově. Dokázala propojit všechny knihovny

Foto
Olga
Kovářiková

Podmínky soutěže splnila v Městské knihovně Janovice nad Úhlavou jako první Tereza Trefančová. Za každou přečtenou knihu zde dostávaly děti do soutěžní průkazky samolepku.

spadající pod naši střediskovou obec, spolupracuje se školami, inspirováno zkušenostmi dětského oddělení Městské knihovny v Klatovech. Svůj podíl na tom má ale také Jana Valešová z knihovny v Dolanech. Činí z ní přitažlivé místo pro děti od mateřské školy po základní. Za velice přínosnou považujeme samozřejmě rovněž práci učitelů. Děti vedou k četbě knih, ve čtenářských deníčkách pokračují rovněž žáci ve vyšších ročnících.“

Ještě více dětských čtenářů než v Dolanech – 54 – splnilo zásluhou knihovnice Evy Michálkové podmínky soutěže v knihovně v Bochově na Karlovarsku. (hy)

PODPORUJÍ NÁS:

POŘADÍ VIDEÍ URČENO

Soutěž videí ze Zoologické a botanické zahrady města Plzně pod názvem NAVŠTIV – NATOČ – VYHRAJ vyhlášená na podzim 2018 měla původně končit s létem 2019. Jelikož však přicházely zajímavé a vesměs zpracování kvalitní příspěvky, byla prodloužena do loňských Vánoc. Hned po Novém roce posoudila soutěžní snímky porota a neměla jednoduchou práci. V té době z 11 soutěžních videí byla dvě nepřístupná, takže určovala pořadí devíti snímků. Všechny patřily do kategorie 16 plus. Na základě zvoleného námětu, úrovně zpracování, atraktivit záběrů a samozřejmě také počtu shlédnutí stanovila pořadí, které je zveřejněno na stránce soutěže videí.

Zvláštní cenu porota udělila snímku Zoo Plzeň 2 a jeho tvůrce odměnila zahraničním zájezdem. Vítězství náleží videu s názvem Aisha – makak lví autorky Petry Gottwaldové. Je rovněž oceněno zahraničním zájezdem. Příspěvek byl zaslán do soutěže jako první krátce po jejím vyhlášení. Stříbro získal Život vlčí smečky Tomáše Hejleka. Může se těšit ze vstupenky na říjnový koncert skupiny Kabát na plzeňském zimním stadionu. Bronz si vybojoval Zpěv gibbonů opět od Petry Gottwaldové. Cenu tvoří kolekce knih, návštěva chovatelského zázemí a setkání se zajímavými lidmi kolem zvířat.

Hodnotnou cenu získávají i snímky na 4. až 8. místě. (rd)

Záhada na ostrově lemurů

Foto Jaroslav Vogeltanz

Počátkem prosince slavnostně pokřtili v plzeňské zoologické zahradě starostka prvního plzeňského obvodu Ing. Helena Řežábová, ředitel nakladatelství NAVA Ing. Ota Rubner a ředitel Zoologické a botanické zahrady města Plzně Ing. Jiří Trávníček knihu pohádek, básniček a ilustrací Záhada na ostrově lemurů. Předchozí nabídku fotografických a faktografických publikací tak rozšiřují příběhy a obrázky inspirované plzeňskou zoo pro menší děti. Pohádky napsala Kateřina Misíková, básničky Martin Vobruba a ilustrace pocházejí z dílny Františka Lopoura. Publikaci vydalo nakladatelství NAVA a vznikla díky podpoře Městského obvodu Plzeň 1. Slavnostního křtu se zúčastnily rovněž děti z 1.A 31. ZŠ Plzeň. Tato škola je dlouholetým kmotrem vlků hřivnatých. Knihu si bylo možné koupit jako vánoční dárek ze zoo v prodejně Suvenýry u lemura. (mv)

Hold legendárnímu cestovateli

Ve čtvrtek 13. února si připomněli v muzeu Past na rovníku v Zoologické a botanické zahradě města Plzně přítomní v čele se starostkou městského obvodu Plzeň 1 Ing. Helenou Řežábovou fascinujících 101 let (14. II.) cestovatele, plzeňského rodáka Ing. Miroslava Zikmunda. Současně mu na dálku k tomuto úžasnému životnímu jubileu popřáli a symbolicky připili na zdraví. Rovněž zavzpomínali

na všechna tři společná setkání s cestovatelskou legendou (1999, 2011 a 2014). Stanislav Koten, pracovník údržby zahrady a amatérský modelář, přidal k blahopřání dárek do muzea Past na rovníku – model Tatty T87. Auta, kterým legendární dvojice J. Hanzelka a M. Zikmund projela v letech 1947 až 1950 jižní Afriku a jižní Ameriku. (mv)

Foto Kateřina Misíková (2x)

Jih Plzně vyhledávají, severu se vyhýbají

V 70. letech minulého století nastal v celé Evropě drastický úbytek kavek obecných. Z různých důvodů byli ptáci nuceni zcela opustit hnízdní kolonie s doupnými stromy ve volné krajině. Ale dokázali přesídlit do měst. Zde našli vhodné náhradní stanoviště a jejich populace začala opět pozvolna narůstat. Přesto je druh stále zařazen mezi silně ohrožené živočichy.

V Plzni mají kavky nejraději jižní předměstí a z neznámého důvodu se naopak vyhýbají severnímu. Nejpoketnější hnízdní kolonie je dlouhodobě ve věznici na Borech. Zde se drží i početná zimující skupina v mimohnízdni době.

Zcela ovšem zanikla např. velká kolonie v poleší Zábělá, na hradu Radyně či v kamenném zpevnění náspů u železničního mostu přes Klabavu ve Smědčicích.

Již několik let mohou obyvatelé Plzně naražit, především na parkovištích kolem velkých nákupních center v části Bory, na kavky obecné označené žlutými odečítacími kroužky. Ornitologové se jejich prostřednictvím snaží objasnit přelety a usídlování plzeňských kavek, jejich věrnost k hnízdišti, soudržnost ptačích párů a délku života těchto ptáků v městském prostředí. (tz)

Zahrada Čech opět knižně

V letech 2013 až 2019 měli možnost zájemci ze základních škol, obcí, domovů seniorů a další poznávat širší okolí Strakonicka, zejména Prácheňsko, prostřednictvím zcela ojedinělého ekologicky osvětového projektu nazvaného ZAHRADOU POZNÁNÍ. V posledních třech letech byl věnován soutěžní formou dramatické, filmové a vědecké krajině. Všechny údaje, příběhy a zajímavosti shromážděné v průběhu inspirativního putování uspořádal duchovní otec tohoto cyklu – zástupce vedoucího odboru životního prostředí Městského úřadu ve Strakonici Ing. Miroslav Šobr – do knihy o 139 stránkách. Vloni v říjnu ji vydalo za finančního příspěvku Jihočeského kraje Město Strakonice. Publikace navazuje na první sborník ZAHRADY POZNÁNÍ z roku 2016. Místo popisování o čem vlastně je, citát z jedné z úvodních kapitol: „Nekonečně inspirativní jihočeská krajina... Slavní čeští romanopisci, básníci, malíři, dramatici i filmaři ji vzali za svou a zobrazili ve svých dílech. Ale naše krajina nesloužila pouze uměleckým múzám. Skromností, pokorou a pracovitostí je stvořena k přemýšlení a ne náhodou z ní vzešla řada osobností uznávaných doma i v zahraničí.“ Kniha je opět velkou čítankou o minulosti a současnosti Prácheňska a jeho okolí. Je encyklope-

Sázelo se též v Plzeňském kraji.

Foto (repro)

dickým dílem, před nímž patří hluboce smeknout. Je počinem, který mohou pomezi jižních a západních Čech závidět všechny další regiony v Jihočeském stejně jako v Plzeňském kraji.

Cyklos putování krajinou doprovázený výsadbou původních odrůd ovocných stromů se natolik vžil, že by hodně překvapilo, kdyby nebyl prodloužen. Byl a do roku 2021 se bude věnovat chráněné krajině. V té prácheňské jeho zásluhou přibývalo loni dalších 120 mladých ovocných stromků. Například také v Pohoří na Plánicku. (hy)

Na tátově hřbetu

Foto Kateřina Misíková

Skupina drápkatých opiček v pavilonu Amazonie se loni rozrostla o nový druh – pár kosmanů běločelých. V říjnu se dočkal i prvních potomků. Jedno z trojčat několik dní po porodu bohužel uhynulo.

Stejně jako u jiných drápkatých opic i zde platí, že převážnou část rodičovské péče nese na svých bedrech samec, a to doslovně. Potomstvo voží na zádech zhruba dva měsíce a samice je předává jen ke kojení.

Nyní si už mláďata většinu dne spolu hrají a nebo společně se samicí odpočívají. K jejich oblíbené potravě patří ovoce, hmyz a také marmoset guma, kterou si vykosávají z dřívěk. Neopohrdnou ani pupeny nebo listy stromů. (bh)

Albín v hnědé kapse

Ve skupině klokánů rudokrkých jsou aktuálně již tři albíni. Mláďe objevili ošetřovatelé ve vaku klasicky hnědě zbarvené samice před koncem loňského roku, ale teprve v posledním lednovém týdnu 2020 se jej podařilo vyfotografovat ošetřovateli Petru Böhmovi. Malý klokánek je zatím vidět jen sporadicky. S přibývajícím věkem ale začne vylézat z kapsy a bude ke spatření stále častěji. (rd)

Maskovaný ovíječ

Foto Martin Vobruba

Pozorní návštěvníci objevili v závěru roku 2019 v pavilónku pand červených jejich nového spoluobyvatele: Ovíječe filipínského zde vystřídal ovíječ maskovaný. V tuzemských zoo je tento zástupce cibetkovitých šelem chován pouze v Plzni. Není vyloučeno, že je to v ČR zcela poprvé. Tento druh, postaru nazývaný ovíječ zakuklený, vytváří velké množství poddruhů. Poddruh *Puma larvata leucomystax* chová jen osm zoo v Evropě. Je to všežravá lesní šelma, v jejímž jídelníčku se nachází ovoce i drobní živočichové. Druhové jméno obdržela podle černobílé obličejové masky. (mv)

Foto Kateřina Misíková

Caila – novoroční mládě

Monika Nováková, ošetřovatelka primátů

Píše se první den nového roku. Pro pětadvacetiletou samici Zedonju (Zedy), která přijela do plzeňské zoo v roce 2002 se svou sestrou Zizvou a matkou Zwart, nastává velký a dlouho očekávaný den. Vše začalo před osmi měsíci, tedy v květnu, kdy byla pětadvacetiletá Zedy v době říje pravidelně párena sedmadvacetiletým samcem Baskem. Následující měsíc se svých „růžových“ dní již nedočkala. Naši domněnku, že je březí, potvrdil těhotenský test, který ukázal dvě čárky. První naše pocity byly však rozpačité. Zedonja totiž již třikrát březí byla, ale pokaždé v rané fázi březosti došlo ke spontánnímu potratu. Strach nás opustil po třech měsících, kdy se břicho samice začalo pomalu zakulacovat. Nanejvýš si užívala vrcholnou pozici v hierarchii. Zvláště ji využívala v době krmení. Před Baskem doslova fňukala, a to až do chvíle, než získala jeho krmenou dávku. Jakmile se rozhodl, že si ji jako dominantní samec nechá, Zedonjino fňukání nabylo na intenzitě, takže svého cíle pokaždé dosáhla. Jakmile odešla s dvojnásobnou porcí a byla spokojená, nastal čas dokrmít samce i ostatní samice.

Čas běžel jako voda a nastalo období, kdy se chování budoucí matky počalo měnit. Na začátku osmého měsíce se začala vyhýbat skupině a čas trávila nejraději v zavěšeném hamaku. Při krmení najednou nefňukala, ba naopak. Stačil jí její příděl a někdy odešla jen s nejšťavnatějším kouskem ovoce. Pro nás to bylo znamení, že Zedonjino tělo se pomalu, ale jistě připravuje na porod. Jeho termín byl vypočítán okolo 19. prosince 2019. My jsme začali v tuto dobu chodit k šimpanzům s napětím a očekáváním, ale vlastně též se strachem. Zedonja bude prvorodička a s odchovem mláďat nemá žádnou zkušenost. Poslední a zároveň první úspěšně odchované mládě v plzeňské zoo byla samička Bamia narozená 23. září 2003 dnes již nežijící matce Zwart. A až se Zedonja výchovy své sestry Bamii účastnila a aktivně se na ní podílela, uplynulo mezitím dlouhých 17 let. Obávali jsme se, že novopečená matka nebude vědět, jak se postarat o mládě, zda bude mít pro něj dostatek mateřské péče.

Přišel den D. Očekávaný a troufám si říct přímo vymodlený. Zedonja s porodem čekala do magického 1. ledna. Jakoby chtěla, aby zrovna její potomek byl prvním mláďetem narozeným v plzeňské zoo v roce 2020.

Při ranním krmení si nepřišla pro příděl zeleniny. To sice nebylo v posledních dnech nic neobvyklého, jenže vůbec neslezla ze svého oblíbeného hamaku. V prvních chvílích na ní sice nebylo vidět nic zvláštního, ale intuice nám velela bedlivě ji pozorovat. Kolem 11. hodiny začala být nervóznější, lehala si a opět se po chvíli zvedala. Jistotu, že její mládě přichází právě na svět, jsme ale ještě neměli. Ve 13 hodin byl její stav stále stejný. Byla nervózní, lehala si a znovu vstávala, přímo se stavěla na hlavu. Že rodí, bylo již téměř jisté. Nervozita ošetřovatelů stoupala. Začali jsme měřit intervaly mezi „kontrakcemi“, jež přicházely pravidelně po třech minutách. Až do odpoledních hodin bylo chování samice stále stejné, což nás značně uvádělo do rozpaků. Rodí – nerodí? Postupuje porod – nepostupuje porod? V 16 hodin začala Zedonja intenzivně tlačit po minutových intervalech. Po dlouhé otevírací fázi porodu bylo vidět, že je již opravdu vyčerpaná. Začali jsme diskutovat o tom, jaké kroky bychom případně učinili, abychom jí pomohli. Nebylo třeba. V 16.20 hod. Zedonja porodila živou, zdravou samičku. Následně ji očistila a přiložila na břicho. Mláďe se druhý den přisálo k matčinu prsu a od té doby je pravidelně kojeno, zhruba po dvou až třech hodinách.

A jak se malé samičce daří zhruba po šesti týdnech? Velice dobře. Plnými doušky si užívá dvacetiletou péči své matky. Dostala africké jméno Caila – v překladu čistá/čirá. Vymysleli jsme ho my, ošetřovatelé primátů, ale jako vzácné mládě ji pokřtí 7. února primátor města Plzně Mgr. Martin Baxa.

Následujících dlouhých pět let bude malá Caila plně závislá na své matce a následně se začne pomalu osamostatňovat a budovat své místo ve skupině.

Jediná evropská zoo s wapiti kalifornským je v Plzni

V dobách, kdy Evropané přijeli poprvé do Kalifornie, mohli pozorovat až půl miliónová stáda wapiti kalifornských. Kvůli nadměrnému lovu se však velmi záhy zvířata dostala až na pokraj vyhubení. V roce 1874 byl v Kalifornii zaznamenán poslední žijící pár. O záchranu těchto jelenů se naštěstí zasloužil chovatel dobytka Henry Miller, který poblíž svého ranče objevil jejich pár. Začal je chovat. Byl úspěšný, ale bohužel po jeho smrti opět nastupuje lov a snížení počtu populace na 28 jedinců. V druhé polovině 20. století došlo k obnovení chovu a v roce 2014 žilo v Kalifornii přes 4 200 jedinců ve 22 stádech.

Chov wapiti kalifornských v Evropě začal v roce 1970, kdy se ze Zoo San Diego v Americe dostali tři jedinci do Tierparku Berlín. Zvýšit stavy seвероamerického jelena v lidské péči postupně zkoušelo několik zoologických zahrad a dalších zařízení. Vzhledem k jejich genetickým kódům to není vůbec jednoduché. Většina zoo tak postupně od chovu ustoupila. V současnosti je plzeňská zoologická zahrada jedinou v Evropě, která tento vzácný poddruh jelena chová. První jeden samec se dvěma samicemi se zde objevili na konci roku 2002. Byli dovezeni z Tierparku Cottbus.

V listopadu 2019 k nim přibýlo, poté co chov ukončil Tierpark Berlín, chovné stádo o třech samcích a stejném počtu samic. Mimo plzeňskou zoo se v Evropě wapiti kalifornští chovají ještě ve dvou institucích v Německu a v Polsku. (pi)

Foto Kateřina Misíková

Austrálie v plamenech – katastrofa přírody

Zrekonstruovaný expoziční komplex Austrálie, Tasmánie a Nového Zélandu v Zoologické zahradě města Plzně byl otevřen v roce 2013. Od té doby si ho prohlédly, jakožto jednu z dominantních částí zahrady, desítky tisíc návštěvníků. Od počátku ledna u vstupu do areálu připomíná plakát s koalou medvědovitou, že AUSTRÁLIE HOŘÍ. Především ale odkazuje na výzvu Zoo Praha k pomoci požáry zdecimované australské fauně. Že lidé k této světové katastrofě nejsou lhostejní a chtějí pomoci australské přírodě, svědčí skutečnost, že se na konto veřejné sbírky Zoo Praha „Pomáháme jim přežít“ – číslo účtu 43-68046602447/0100, variabilní symbol 12020 sešlo během prvních 19 dnů neuvěřitelných 13,5 milionu korun.

K Austrálii sice oheň patří, tamní příroda je na něj zvyklá a dokonce některé rostlinné druhy bez něj ani nedokáží přežít. Rozsah požárů z konce loňského a začátku letošního roku však daleko přesahuje udržitelnou míru. Tato „ohněvá krize“ je nejhorší v historii Země! Odhady australských univerzitních odborníků uvádějí, že uhořelo na půl miliardy savců, ptáků a plazů. Nespočet dalších trpících a hladových živočichů strádá ve spalené krajině.

Z informací Rolanda Wirtha z německé ochranné organizace ZGAP mrazí. Je zřejmé, že

australská vláda nezareagovala včas a adekvátně, proto jsou následky požárů tak destruktivní. Jedním z nejvíce zasažených druhů je kriticky ohrožená vakomys Aitkenova. Už před požárem přežívalo na Klokani ostrově (Kangaroo Island) posledních cca 300 jedinců. Zvířata byla zaměřována kamerovým systémem. Všechny fotopasti shořely a zbytková populace nejspíš také. Samozřejmě existuje naděje, že někteří jedinci přežili. Lidé na ostrově však nejsou příliš optimističtí. Dalším druhem před zánikem je na stejném ostrově kakadu hnědohlavý. Díky dlouhodobému ochrannému snažení se před požárem podařilo jeho populaci zvýšit ze 150 jedinců na přibližně 400. Problém je v tom, že tento vzácný poddruh je téměř zcela závislý na jediném zdroji potravy, a to na semenech přesličníku. Ten na ostrově roste na ploše pouhých

50 km²; většina jeho porostu zjevně shořela. Obavy také existují o přežití klokanků dlouhoprstých. Druh byl před několika lety úspěšně přeřazen z kategorie ohrožených druhů do zranitelných, protože byly nalezeny nové populace. Všechny jsou však malé a roztržštěné na malých územích. Žily přesně v oblasti největších požárů na hranici mezi státy Nový Jižní Wales a Victoria. Žádný z uvedených druhů není chován v zoologických zahradách. Snad několik kakadu hnědohlavých se najde u soukromých chovatelů. Výčet takto tragických a smutných příběhů by mohl pokračovat...

Nejvíce vždy lidi zaujmou velká zvířata, jako třeba klokani nebo oblíbené koaly medvědovitě. Ty se také staly mediální tváří ohňové krize. Uhořet jich mohlo na 30 000, což je 10 procent divoké populace, takže druh jako celek to zjevně zvládne. Není tomu tak ale na již zmíněném Klokani ostrově. Tam uhořela polovina koali populace. Výjimečná je navíc tím, že zvířata dosud nezasáhla infekce chlamydií. Ztráta je proto velmi znepokojující.

Nezpoutatelný ohnivý živel v druhé polovině ledna přece jen zkrotl při vydatných lijácích. Jenže ty přinesly povodně. V některých částech kontinentu tak silné, že museli být evakuováni i obyvatelé některých národních parků. Australská příroda je prostě zle zkoušena a potřebuje pomoc. (jp – r)

Museli jsme si říct: Nesmíme být netrpěliví

Tomáš Krbeček,
ošetřovatel primátů

Začleňování loni nové šimpanzice Brigitte do stávající skupiny jsme si z počátku představovali rychlejší a jednodušší, než nakonec bylo. Ale nepředbíhejme. Brigitte náleží k vzácnému poddruhu šimpanze učenlivého (*Pan troglodytes troglodytes*). Proto byla koordinátorem evropského záchovného programu (EEP) pro chov šimpanzů doporučena k přesunu ze švýcarské Walter Zoo Gossau do Plzně jako ideální samice k Baskovi, zdejšímu šestadvacetiletému samci. Do šesti let žila v lidské péči poté, co ji jako dvouletou odchytily pytláci v africkém Zairu. Jakmile se stala pro okolí nebezpečnou, byla přemístěna do zoo v Jeruzalémě. Plzeň je tak pro ni čtvrtým „domovem.“

A JAK SI BRIGITTE NA ZDEJŠÍ POBYT ZVYKALA A ZVYKLA?

Jednoduchá otázka, na niž ale neexistuje zcela jednoduchá odpověď. Předně tím, že pobývala v lidské péči, se její náklonnost stočila jiným směrem než by bylo vhodné. A sice k lidem. Od počátku příjezdu do Plzně vyhledávala kontakt s ošetřovateli, což se dalo klasifikovat jako strach z nového prostředí. Nyní už víme, že tomu tak úplně nebylo. Přestože je už značnou dobu zapojena do skupiny, stále se pokouší upoutat pozornost lidí. Jak s tím bojovat? Nereagovat na její posunky. Typický je její náznak polibku, kdy přiloží ústa na sklo a čeká, až uděláte to samé. Naučili jsme se podobné výzvy přehlížet.

Šimpanzi jsou, jak známo, sociálně velice závislí primáti. Každý den u nich probíhá vzájemný grooming, česky řekněme šlechtění srsti. U Brigitte tuto nedílnou součást udržování sociálních vztahů hodně postrádáme. Objevuje se velmi sporadicky. Se samcem Baskem, s nímž se podle plánu měla sblížit co nejdříve, jsme tento jev zaznamenali jen ojediněle. Pokaždé se tak stalo při Brigitině říji, kdy je samice pro samce nejatraktivnější. A zatímco Maria, náležející stejně jako Brigitte k vzácnému poddruhu čego, se díky neustálé situaci ve skupině drala prostřednictvím groomingu v hierarchii tlupy nahoru, Brigitte nejevila o podobnou aktivitu sebemenší zájem. Bez výraznějšího spojení se tak její náchylnost k ošetřovatelům opět jen prohlubovala.

PROČ NEPROBÍHALO KOMENTOVANÉ KRMENÍ U ŠIMPANZŮ?

Stále neusazená situace uvnitř tlupy primátů si vyžádala i na nějaký čas přerušit oblíbené a atraktivní komentované krmení, kdy se lidoopi o svoji dávku ovoce hlásí a tleskají. Krátce po spojení stávajících jedinců s Brigitte jsme se sice pokusili obnovit tuto poutavou podívanou, leč neúspěšně. Nezměnilo to ani krmení ve dvou ošetřovateli. Brigitte byla

Foto Jaroslav Vogeltanz

viditelně nervózní a až příliš benevolentně dovozovala ostatním ukrást její krmenou dávku.

Zejména zpočátku spojování jsme často slyšeli, proč není vnitřní expozice šimpanzů uklizená. Důvodem byla opět Brigitte. Jakási její solitérnost, která jí dodává pocit bezpečí, nám ztěžovala šimpanzi přibýtek denně uklidit. Ráda se v něm zdržuje, aniž by vyhledávala impulzivní šimpanzi společnost. Ostych v ní přetrvává hlavně před Marií, z níž má viditelný respekt.

Na vylákání nové samice do venkovního výběhu, aby ji mohli vidět návštěvníci a hlavně aby si sama prošla své prostředí, jsme použili několik metod. Při vypouštění klasickým mechanickým šubrem (zákloučkou), jak jsme byli celá léta zvyklí, zůstala uvnitř i několik dní. Poté jsme zkusili šubr hydraulický. Jenže to pro změnu rozhodilo zbylá čtyři zvířata. Větrila zradu. Přistoupili jsme proto k vylákání Brigitte na ošetřovatele. Ne, že by si někdo z nás stoupnul do výběhu. Šimpanzi jsou, uvážíme-li jejich sílu a agresivitu, zcela nekontaktní zvířata. Prostě jeden z nás odešel do zázemí mimo zraky návštěvníků, nalákal tam Brigitte a je tam s ní, dokud se dostatečně neuklidní. Ideální bylo, když přily Zizwa se Zedonjou, z nichž nemá strach. Problém byl ale v tom, že o seznávací akt jevila největší zájem právě Maria. Jenže její příchod často veškerou snahu ukončil.

KAM SE UBÍRAJÍ NAŠE KROKY NADÁLE?

Cílem je, aby skupina šimpanzů fungovala co nejpřirozeněji. Šarvátkám se sice nelze zcela vyhnout, ale měly by se obejít bez vážnějších zranění. Brigitte našla jakousi oporu v samici Zedonje. Při

tom právě s ní byla při prvotním spojování nejvíce „na kordy“. Nyní často čeká šimpanzice ve výběhu a vyhlíží, kdy se Brigitte odhodlá vyjít ven.

Bohužel častým spouštěčem nepříjemným konfliktům je přitom právě Brigitte. Sama ovšem šarvátky nevyvolává. Způsobuje je jen její přítomnost ve venkovním výběhu. Konfrontace probíhá zejména ze strany Zedy, která je v hierarchii postavena nejvýš, a Marii. Ta si její místo nárokuje. Jeden čas byly jejich střety na denním pořádku, protože Zedy se nechtěla pochopitelně svého postavení vzdát bez boje. Bylo až satiricky úsměvné pozorovat menší a lehčí Zedonju, která si uvědomovala Mariinu sílu, která se zuby nehty, a snad i navzdory svému strachu, stále staví vstříc konfliktu. Opírala se o pomoc své sestry Zizwy a samce Baska. Párkrát jsme viděli, jak se krčí za Brigitte, již před sebou tlačí jako štít. Jenže Maria si byla natolik vědoma své síly, že jednou dokonce zahнала ostatní na strom, kde se všichni krčili jako vánoční ozdoby.

...

Když si vzpomeneme na spojování Marie, které trvalo necelé dva roky, jsme u Brigitte přibližně v polovině. Celý proces se nedá odhadnout, nebo, nedej bože, naplánovat. Posoudíme-li i fakt, že Brigitte je již osmatřicet let a stěhování do nového prostředí pro ni byl po psychické stránce velice náročný proces, nezbyvá nám nic jiného, než být trpěliví. Malými krůčky se posouvat kupředu a poskytnout šimpanzům co nejdůstojnější podmínky pro společné, hierarchické soužití.

Vybírali na želvu, ale bude to vzácný lemur!

Předloni v prosinci pokřtila skupina dětí z Masarykovy základní školy v Horní Bříže v Madagaskarském pavilonu želvu paprštětou a škola se stala jejím kmotrem. Za hliník sebraný v rámci sběru použitých aluminiových potravinových obalů. Zapojila se do něho sice teprve v roce 2018, ale za pili, kterou děti předvedly, si želvu, považovanou za jednu z nejkrásnějších, zasloužily.

Foto Ivana Široká

Na jaře přijede do Zoologické a botanické zahrady města Plzně žákovská delegace znovu. A bude opět křtít. Některého ze vzácných madagaskarských lemurů. Konkrétní druh vybírají. „Před Vánocemi jsme se rozhodli, že uspořádáme ve škole žákovský vánoční trh. A výtěžek věnujeme naší želvě v zoo. Aby se měla o svátcích dobře,“ vysvětluje ředitelka školy Mgr. Helena Winkelhöferová. A pokračuje: „Vůbec jsme nepředpokládali, že vybereme tolik peněz. Rodiče si nakoupili za 9 145 korun. To se bude želva mít, říkali jsme si. Vůbec nás nenapadlo, že za takovou částku nám zoo nabídne další zvíře k adopci. Ale z návrhu jsme měli velkou radost. Děti zahradu znají. Chodí tam s rodiči i se školou, máme koupenou výukovou permanentku. Považujeme ji za velmi pěknou a poučnou.“

Díky učitel Mgr. Aleši Brandtlíkovi jsou biologie a přírodopis v Horní Bříže silnou stránkou výuky. „Na všechny odborné předměty máme specializované učebny,“ podotýká paní ředitelka a dodává: „Ale to je jen základ. O úrovni hodiny rozhoduje vždy kantor. A kolega Brandtlík je člověk na svém místě. Jeho znalosti o lidském těle jsou snad na lékařské úrovni. A jak dokáže děti podněcovat k lásce k přírodě. Léta vede přírodovědný kroužek. Představte si, že po celé prázdniny, den co den, jezdí osobně zvířata zkontrolovat a nakrmit. Když v některém žáku rozpozná hlubší vztah k přírodě, hned se mu začne věnovat. Možná si tak kolega kompenzuje to, že jeho dvě děti mají zcela jiné zájmy. A jeho to mrzí. Radost mu ale dělá vítěz krajského kola biologické olympiády. Jmenuje se Ondra Vaněk, chodí do deváté třídy a jeho zálibou jsou pavouci. Má o nich takové znalosti, že to obdivují i odborníci, kteří se jim věnují profesně. Bohužel počty dětí se zájmem, zejména hlubším, o přírodu, chovatelství ale stále klesají,“ soudí Mgr. Winkelhöferová.

Přitom škola každoročně pořádá ve spolupráci s místní organizací Českého svazu chovatelů chovatelskou výstavu. Od pátku do soboty se na ni přijde podívat na pět set lidí, což není málo. Má už dlouholetou tradici, letos se uskuteční po jedenadvacáté. Druhá výstava v režii školy je věnována houbám.

Zazvonilo na velkou přestávku. Ideme na návštěvu přírodovědného kroužku. Ve vestibulu před odbornou učebnou neopomene ředitelka upozornit na chloubu školy – staré Burianovy obrazy dinosaurů. Lemují je žákovské obrázky ptáků a motýlů a trojrozměrné vyvedení brouci.

Kroužek je přístupný každou přestávku. Zájemci sem mají volný přístup. Zvířátka si mohou jen tak prohlížet, nebo pomoci s ošetřováním. V odborné učebně, v jejímž zázemí se kroužek nalézá, děti právě instalují výstavku rostlin. „Je to příprava na biologickou olympiádu,“ vysvětluje Mgr. Brandtlík a dodává: „Jsme sice uprostřed zimy, ale jak vidíte, nějaké vzorky pro určování se dají nasbírat i nyní.“

Jak to bývá i jinde, převážně chovanými živočichy jsou terarijní tvorové. Mgr. Brandtlík udělá jejich inventuru: „Švábi, zlatohlávkové, několik osmáků, gekončící noční z Afriky. Loni jsme přišli o krajtu královskou a užovku červenou. Měla už své odžití. Uhynula ve dvaceti letech.“ Zatímco povídá, sahá do jednoho z terárií a na hřbet ruky si dává nevelkého štíra. „To je můj miláček,“ přidává komentář. „Dostal jsem ho od jednoho žáka k Vánocům. Věděl, co mi udělá radost,“ dopoví a jde se znovu věnovat dětem doplňujícím výstavku rostlin.

„Stát se kmotrem zvířátek v zoo prostřednictvím sběru použitých hliníkových obalů je výborná myšlenka,“ je přesvědčena ředitelka školy. „A my ji určitě využijeme,“ podotkne.

František Hykeš

Vyhrál ohrožený kaloň zlatý

Kolektiv lékařek, lékařů a sester ze stomatologického oddělení EUC kliniky v Plzni na Denisově nábřeží si loni k podzimku dopřál nevšední zážitky a absolvoval večerní komentovanou prohlídku zoologické zahrady. Natolik se jim líbila, že se rozhodli stát kmotrem některého ze zvířátek. „Za tisíc korun, kterou jsme na ten účel věnovali, jsme dostali na výběr mezi třemi zvířaty. Kaloni zlatými, středně velkou želvou a tučňákem. Řeknu vám, nebyla to jednoduchá volba,“ prozradí MUDr. Alice Černá: „Nastala mezi námi velká diskuse, zda se přiklonit ke kaloňům nebo k želvě. U té nás lákala dlouhověkost, naproti tomu kaloň zlatý je vzácný. Nakonec velmi těsným rozdílem vyhrál kaloň. Chtěli jsme mu dát větší šanci na přežití, protože patří mezi ohrožené druhy. Když jsme dostali kmotrovský certifikát s jeho vyobrazením, všichni jsme se shodli, že jsme vybrali dobře. Až se vypravíme do zoologické zahrady znovu na večerní prohlídku, můžeme se těšit, že ho jako nočního tvora uvidíme v expozici v plné aktivitě,“ těší se i za kolegy MUDr. Černá. (eš)

Foto Jaroslav Vogeltanz

Rok začíná sponzoringem

Pro velkou milovnici přírody, kmotru zvířat v plzeňské zoo Jiřinu Hepovou z Kaznějova začíná nový rok tradičním uhrazením kmotrovského příspěvku ve výši 2 000 korun na „její“ nejoblíbenější zvířátko v zahradě – žáby. Jinak tomu nebylo ani letos. Z hlediska délky jejího kmotrovství se spolu s manželem řadí k časově nejstarším sponzorům zvířat v Zoologické a botanické zahradě města Plzně. Současně si vždy prodlouží předplatné časopisu IRIS, do něhož občas též přispívá. (rd)

Mistr může být znovu pozván!

O Vánocích 2008 se stal čestným kmotrem samce želvy ostruhaté žijící v Tropickém pavilonu světově proslulý fotograf Jan Saudek. K původnímu jménu Bivoj mu přidal ještě jedno: Frey, což byl v severské mytologii bůh mužské plodnosti. A plně si ho zasloužil. Vždyť byl neplodnějším zvířetem v zoo. V souladu s tím byl ostatně vybrán jeho kmotr. Tehdy třiasedmdesátiletý mistr portrétní fotografie přijel s mladou partnerkou a s dvouletým synkem Matějem. Další společný potomek byl na cestě. V červnu 2010 navštívil Jan Saudek Zoologickou a botanickou zahradu města Plzně znovu. Přijel popřát Bivojovi-Freyemu k jubilejnímu pětistému mláďeti této největší suchozemské želvy.

Následně však, jakoby rozmnožovací chuť samce opustila. Dlouhých osm let nepřišla na svět jediná malá želvička. Chovatelé si marně kladli otázku proč, co se změnilo, co je špatně. Zlom nastal až loni. Jak prozradil ošetřovatel Tomáš Winkelhöfer, nejdříve našli v expozici několik poškozených vajíček, ale konečná bilance jsou tři mláďata. „Želvy jsou na velice frekventovaném místě, jenže to nemůže být ten hlavní důvod. Na stejném místě byly i v dobách, kdy se mláďata líhla jako na běžícím pásu,“ je přesvědčen ošetřovatel, velký chovatel želv. V rodinném domku, kde žije, mají vyčleněný největší pokoj a několik zahradních výběhů. Pravidelně lze u něj napočítat přes 100 jedinců šesti druhů.

Letos v květnu se dožije Jan Saudek pětáosmdesátin. Zoologická a botanická zahrada by samozřejmě chtěla být mezi gratulanty. Plánuje pozvat ho opět k návštěvě. Aby se po deseti letech znovu podíval na Bivoje-Freye.

„Samice sice od začátku roku snáší vajíčka, ale prozatím byla všechna neoplozená. Vzhledem k inkubační době, která se pohybuje mezi 120 až 130 dny, sice začínáme být na hraně, ale věřím, že do května se nějakého mláďete dočkáme,“ je optimistický Tomáš Winkelhöfer. (hy)

Foto Zdeněk Vaiz

Měly být potravou hadů, staly se základem úspěšného chovu

Sbírka obojživelníků ve specializované expozici Akva tera na Palackého tř. se přibližně před deseti lety rozrostla o rosnici šalamounskou (*Litoria thesaurensis*) vlastně tak náhodou. Byla tehdy součástí zásilky krmných žab pro hady. Několik exemplářů vedoucí expozice Jiří Doxanský před zkrmením zachránil a od té doby ji zde úspěšně chovají a rozmnožují. „Nová generace rosnic se nám vylíhla už čtyřikrát, prozatím naposledy na přelomu roku. Jsme jediní, komu se je daří v republice rozmnožovat. Možná i jediní v Evropě, ale to nemohu tvrdit s určitostí. Příliš není ani úspěšných chovatelů,“ pochlubí se terarista.

Druhé jméno je u této kolem pěti centimetrů velké stromové žabky odvozeno od místa výskytu: Žije na Šalamounských ostrovech a v Nové Guineji v nížinných vlhkých lesích. Samička je o něco větší, dospělci mají žlutavou až olivově hnědou barvu. To mláďata do tří čtvrtě až roku života jsou se žlutozelenými proužky a červeno-oranžovými očky jiní krasavci!

Samice s vajíčky rozhodně nešetří. Bývá jich 300 až 400. Tak jako při loňské snůšce. V první polovině prosince se začali líhnout pulci a ti se od 10. ledna proměňovali asi měsíc v malé žabky. Je jich tolik, že zabraly v chovatelském zázemí několik terárií. (eš)

Foto Jiří Doxanský (2x)

Nebojí se zimy, na jaro nečekají!

Výstava I zima je zelená – první jakoby na zkoušku uskutečněná v roce 2004 na statku Lüftnerka v zoologické a botanické zahradě, druhá konaná o tři léta později, v mázhauzu plzeňské radnice – chtěly veřejnost upozornit, že i v našich klimatických poměrech zůstává třeba uprostřed zimy dost rostlin stále zelených. A návštěvníci se nestačili divit až žasnout, kolik jich je. Naprostá většina jehličnatých stromů, na polích ozimy a řepka, všechny mechy, některé neopadavé keře a liány jako ptačí zob i břechtan. Neuškodí-li třeskuté holomrazy, zelenavý zůstává i luční drn, kapradiny, řada plevelů. Z těch nejznámějších kopřiva dvoudomá, hluchavka, vlaštovičník, kuklík městský... Najít lze i několik rostlin, které se natolik nebojí zimy, že si vybraly ty nejchladnější měsíce ke kvetení. Ponechme stranou sedmikrásy či některé druhy petklíčů, jež se v mírnějších zimách statečně prokvetou od podzimu k jaru. Pomiňme i spíše první posly jara – sněženky a talovíny. I tak nám zbude nejméně pět rostlin rozkvétajících uprostřed zimy.

KRASAVEC Z TIBETU

Jasmín nahokvětý, zvláště, je-li bohatý květem, působí jako zimní zjevení. Kvítky je obalený od listopadu do března, v našich podmínkách nejčastěji

Foto IRIS Miroslav Volf

U Tropického pavilonu se konal silvestrovský program. Lidé si přáli vše nejlepší do nového roku. Kdo sem scházel po schodech od horní pokladny, nemohl si nevšimnout prvních kvítků jasmínu nahokvětého. Jakoby předběhl kalendář...

v lednu. Trochu připomíná populární zlatici (forsythii). Mráz, sníh a vítr mu naprosto nevadí! Svou otužilost si k nám přinesl z Tibetu a Číny, kde roste až do nadmořské výšky 4 500 metrů na neúrodných, větrem ošlehaných svazích.

SYMBOL KONCE ZIMY

Květy vilínu jsou drobné, složené ze čtyř protáhлых květních plátků, ale na keřích jsou velmi

nápadné, protože rozkvétají v době, kdy rostlina nemá listy. Podle odrůdy to bývá v prosinci až březnu a mají neobvyklou vlastnost: Když nastane mráz, korunní plátky se stočí dovnitř květu. Když se oteplí, znovu se narovnají. Tím se vlastně brání zmraznutí a doba kvetení se prodlužuje.

ATRAKTIVNÍ A JEŠTĚ VOŇAVÝ

Rovněž z Číny pocházející zimokvět časný má náležitost k danému ročnímu období ve jméně prakticky zdvojeně. Patří k méně známým, na druhou stranu však k velice atraktivním zahradním keřům. Dva až tři centimetry velké květy s voskovým povrchem se objevují od ledna do března. Mají světle žlutou, někdy až skoro bílou barvu a vydávají velmi intenzivní vůni.

ALPSKÝ POSEL

A po trojici keřů, jedna bylina: čemeřice černá. Rozkvést dokáže i před Vánocemi. Květy jsou bílé a robustní v „komoutu“ stále zelených listů. Od února do dubna rozkvétají i ostatní druhy jako např. kultivary čemeřice purpurové, čemeřice čínské nebo čemeřice zelené. Pozor, všechny jsou jedovaté! Domovem rostliny je Evropa, ale na jih od nás. Ve volné přírodě se s ní setkáte nejbližší v Alpách. (we)

VYZNÁNÍ IRIS

Želvy mi vrátily barevné vidění

Ošetřovatel Bc. Tomáš Winkelhöfer, DiS vystudoval speciální chovy na Zemědělské univerzitě. Ke zvířatům tedy určitě měl vztah. I když se po státnicích živil několik let jako geodet... Dnes má v Zoologické a botanické zahradě města Plzně na starosti filipínskou expozici, želvy v Tropickém pavilonu a ve skleníku věnovaném přírodě Středomoří.

A byly to právě želvy, jak občas prozradí, které způsobily jeho zájmovou orientaci:

„K želvám mám vztah od šesti let, kdy jsem byl s rodiči na dovolené v tehdejší Jugoslávii nedaleko hranic s Albánií. Ale nebylo to tak, že jsem se vzhledl v želvách, které lezly kolem našeho stanu. Je to příběh dramatictější: Nebýt jich, asi bychom si tu nepovídali.

Jako malý nerozumný kluk jsem vylezl na terasu, kam byl zakázaný vstup. A šlápl jsem na prkno, z kterého jsem spadl na kameny. Rozbitá hlava, několik dní v nemocnici. To nejhorší přišlo ale až po návratu z ní: Já viděl všechno žlutě. Potom mně ale přešly přes cestu dvě želvy zelenavé, mezi chovateli obecně nazývané hermanky, a já doslova nevěřil svým očím. Moc se mi líbily, byly pro mne, šestiletého prcka, neskutečným zážitkem. Ještě dnes si pamatuji, jakou jsem z nich měl radost. Tak velkou, že jsem po tomto setkání začal vidět opět v barvách! Možná to byla náhoda, ale pro mne zůstaly želvy symbolem dalšího normálního života. Jejich chovatelem jsem se ale stal mnohem později. První želvu jsem si pořídil až na prahu dospělosti v osmnácti letech. Dnes, krátce

před čtyřicátkou, jich chovám doma, v rodinném domě ve Zruči u Plzně, šest druhů: Kdybych vás pozval na návštěvu, setkali byste se u mne běžně s více než stovkou jedinců. Část z nich tvoří mláďata. Daří se mi odchovávat druhy *Kinixys nogueyi*, *Testudo marginata*, *Malacochersus tornieri*. Česky: želva kloubnatá, želva vroubená, želva skalní. Také jim patří největší pokoj a na zahradě mají šest venkovních výběhů.“

Tomáš Winkelhöfer by však mohl být klidně i specialistou na sukulenty v botanické sekci zahrady. Ty jsou jeho druhým velkým koníčkem.

„Mám jich plný barák. Aloe pěstuji ve třiceti druzích, druhým z mých nejoblíbenějších sukulentů je agáve. Zde si vybírám otužilejší druhy, hlavně vysokohorské, zkouším je celoročně pěstovat venku na skalce. Poměrně teplé zimy posledních let mi nahrávají, ale ukazuje se, že ne všechny druhy se dají nechat venku i přes zimu.“

V roce 2014 záliby spojil se zaměstnáním. Na podzim se stal ošetřovatelem v Zoologické a botanické zahradě města Plzně.

„Mým prvním rájónem bylo návštěvnícky nepřístupné ptačí chovatelské zázemí. Další místo mého působení mi už bylo zájmově podstatně bližší. Přešel jsem do specializované expozice Akva tera v centru města. A když se předloni na podzim otevíral nový pavilon věnovaný přírodě Filipín a exotickým motýlům, dostal jsem nabídku sem. K tomu mám ještě na starosti želvy v Tropickém pavilonu, to je želvy ostruhaté a obrovské, a ve skleníku představujícím Středomoří. A málem jsem zapomněl: V péči mám také velký prosklený inkubátor na konci expozice Království jedu.“

Návštěvnícky nejatraktivnější jsou ve filipínské expozici dvě samice krokodýla filipínského. A k nim se váže i následující ošetřovatelova historka:

„Po otevření expozice byly samice ještě mladé a celkem krotké. Dnes si však musím při krmení nebo úklidu dávat setsakra pozor. Vyskakují z vody a otevírají tlamu, při chvilce nepozornosti by určitě i chňaply. Před časem točil v pavilonu šot nějaký televizní štáb. Samozřejmě chtěli záběry též od krokodýlů a pokud možno akční. Všichni si připravili, kameru umístili co nejbližší k nim. Jenže nic se nedělo. Zvrat nastal až poté, co jsem k nim vstoupil já. Když uviděl kameraman, jak rychle byli venku z vody a jak po mně šli, na akční scénu rychle zapomněl.“ (r)

Foto Kateřina Misíková

Nestačil by jeden ohňostrojek?

Zoologická a botanická zahrada města Plzně vyhlásila počátkem roku výzvu k rozumnému používání ohňostrojů, petard a veškeré zábavní pyrotechniky. Apeluje na všechny zodpovědné, zainteresované osoby, instituce, na širokou veřejnost: Lidi, mějte rozum! Nestačil by jeden ohňostroj na přelomu starého a nového roku? V posledních letech masivně přibýlo uživatelů této čertovské zábavy. Ohňostroje se staly zlatým hřebem mnohých oslav. Pár minut barevných světylek poletujících v ohromujících obrazcích nad hlavami unešených diváků v doprovodu hlasitých výbuchů se stalo na jedné straně výrazem blahobytu lidstva, na straně druhé obrazem neuvěřitelné lidské bezohlednosti! Ohňostroj totiž není jen úchvatná podívaná! To, co divák nevidí, je množství jedu, stres, úzkost, šok, rušení, zranění ale i zabití. Odborníci varují: Ohrožení na životě a zdraví nejsou jen nemocní lidé a ti, kteří neodborně s trhavinami zacházejí, a divoká zvířata, ale i ta v lidské péči. Šok z výbuchů u nich způsobuje infarkty, potraty březích kopytníků, sníženou užitkovost drůbeže, těžce může působit na psychiku psů a jiných společenských zvířat. Živočiškové mají mnohem citlivější smysly než lidé. Jejich sluch

je např. až 50krát lepší než náš. Bouchání petard proto snáší hůře a je pro ně velice traumatizující a bolestivé. Zvířata bývají zmatená, dezorientovaná a vystresovaná. Mláďata jsou přímo ohrožena na životě. Výbuchy ohňostrojů uvolňují do ovzduší řadu jedovatých látek. A znečišťují ho těžkými kovy, jejichž sloučeniny se používají jako okysličovadla, stabilizátory, k barvení plamene a při speciálních efektech. Tyto kovy se uvolňují zejména ve formě malých částic, které se pak snadno dostávají do dýchacích cest, kde mohou mít velmi negativní dopad. Například u astmatiků může pobyt v blízkosti odpalovaných ohňostrojů způsobit až astmatický záchvat. Dalšími znečišťujícími látkami, vznikajícími použitím pyrotechniky, jsou oxidy siřičité, dusičité, uhličitý, uhelnatý a suspendované částice. Kromě toho se při spalování může uvolňovat přízemní ozón, který je pro lidský organismus jedovatý. Perchloráty, jež jsou častou složkou ohňostrojů, mohou kontaminovat vodu. Při její konzumaci zabírají vstřebávání jódu, což může vést až k onemocnění štítné žlázy. Používání zábavní pyrotechniky nelze i přes uvedená negativa u nás zatím zakázat. Lze ho však významně regulovat obecními vyhláškami. (jp)

Afrika už není výsadním čapím zimovištěm

Foto IRIS Miroslav Volf

Vichřice 10. února se částečně uklidnila a na čapím hnízdě v Mirošově na Rokycansku (na snímku) si místní obyvatelé fotografovali letošní první dva navráťivši se čápy bílé. Naproti tomu mládě z roku 2019, které se vylíhlo čapímu páru na stejném hnízdě, se v ten čas ještě prochází po africké savaně nedaleko Národního parku Serengeti. V oblasti kolem Keňi, Nairobi a Victorinina jezera se spolu s druhým čapem Edou pohybuje přibližně už měsíc. A jak je zřejmé z dat získaných jejich telemetrickým sledováním, tak se do Čech zatím nechystají. Jakožto loňští ptáci se domů ve druhém roce života ani vrátit nemusí. Je to až neuvěřitelné, ale oba čápi (Míra a Eda) urazili na zimoviště do vyhlášených a známých afrických zimovišť zhruba 11 150 km!

Obsazená čapí hnízda počátkem února (Mirošov, Vstříž na jižním Plzeňsku) či dokonce celou zimu (Dobrušku), není určitě jev zcela normální. Vysvětlením vedle mírných zim v posledních letech může být fakt, že ne všichni naši čápi létají zimovat do vzdálené Afriky. Na základě odečtů údajů z kroužků se stává jejich stále oblíbenějším zimovištěm Španělsko. (um)

V Rokycanech zachraňují a léčí

Záchraná stanice živočichů v Rokycanech, provozovaná zde od roku 1990 místní základní organizací Českého svazu ochránců přírody, přijala v roce 2019 rekordních 596 exemplářů volně žijících živočichů v 59 druzích. Z nich bylo 390 vypuštěno zpět do volné přírody. Využito bylo nejen přímé vypouštění dospělých jedinců, ale i adopce mláďat pěstounskými rodiči stejného druhu či metoda volného letu. Ta se osvědčuje především u dravců. Do dalšího chovu či držení bylo předáno 30 jedinců a 172 se jich i přes veškerou péči nepodařilo zachránit. Čtyři živočiškové byli na konci roku stále v péči zvířecí nemocnice.

Záchraná stanice v Rokycanech garantuje záchranu zvířat na Berounsku, Hořovicku a Rokycansku.

Důvody přijímání volně žijících tvorů jsou různé, nicméně mezi nejčastější patří popáleniny

elektrinou nebo nárazy do drátů elektrického vedení. Velice hojná jsou i zranění způsobená dopravními prostředky, nárazy do překážek či napadení jinými živočichy. Zvláštní skupinu tvoří mláďata, která ne vždy vyžadují pomoc, ale pro nesamostatnost jsou často veřejností odchyce na a přinesena do stanice. Mezi další příčiny patří náhodné odchyty, pády do nejrůznějších prostor či vysílení organismu. Vzhledem k tomu, že se mnohdy jedná o nález zvěře, požádají záchranáři o pomoc místně příslušný myslivecký spolek.

V roce 2019 byly v rokycanské záchrané stanici živočichů léčeny i vzácnější a zajímavější druhy. Např. zmije obecná, křivka obecná, hýl obecný či výr velký. Naopak nejčastějšími pacienty byli jezelek západní (52x), poštolka obecná (49x), kachna divoká (48x) či sýkora koňadra (47x). (pm)

Záchraná stanice živočichů v Plzeňském kraji

ČSOP – TOS – ZSŽ Tachov
Tachov, Stříbro, Mariánské Lázně
608 154 180
www.zachranna
stanicezivotichu
tachov.estranky.cz

DES OP – ZSŽ Plzeň
Plzeň, Nýřany, Kralovice,
Domažlice, Hořovický Týn
777 145 960
www.desop.cz

ČSOP – ZSŽ Rokycany
Rokycany, Beroun, Hořovice
603 239 922
www.csop.erc.cz

ČSOP – ZSŽ Spálené Poříčí
Blovice, Horažďovice, Klatovy,
Nepomuk, Přestice, Stod, Sušice
724 759 455
www.ekocentrum.cz

Národní síť záchraných stanic
www.zachranazvirat.cz
aplikace pro mobilní telefony
ke stažení zdarma

Rys červený
(*Lynx rufus*)

Foto: Kateřina Misíková

Člověkem odložená krajina

S mírnou nadsázkou i tak lze hovořit o značné části Karlovarského kraje, jeho průmyslových územích. O Krušnohoří vzhledem ke zdejšímu dřívějšímu dobývání rud, rýžování zlata, nalezištím uranu a těžbě mocných vrstev rašeliny. Okolí lázeňské metropole bylo a stále je bohaté ložisky kaolinu, stejně jako Chebská pánev poskytuje ve velkém množství jíl a písky. Těžba uhlí zcela změnila podkrušnohorskou krajinu od Chodova po Kynšperk nad Ohří. Kvalitní kámen, zejména vulkanického původu, dal vzniknout množství menších i velkých lomů.

Nerostné bohatství není nekonečné. Zásoby dojdou, člověk odchází – příroda se navrácí. A na místech, která pro něj ztratila význam, vznikají často velmi cenné pionýrské biotopy. Stávají se otevřeným prostorem pro konkurenčně slabé druhy z tzv. skupiny r-stratégů. Jsou to zajímavé lokality, v nichž se mnohdy příroda vyvíjí zcela po svém, nerušeně se zde rozmnožuje hmyz, ptáci i savci. Tůně jsou rájem obojživelníků, vyskytují se tu v okolí ne zcela obvyklé rostliny, neboť pro člověka je toto post-industriální prostředí nezajímavé a často i těžko přístupné. Některá místa se tak stávají druhotně opravdovými skvosty přírody. Svoji biologickou hodnotou předčí tu původní, jež jim byla odebrána lidskou těžarskou činností.

Karlovarský kraj je přímo stránkami z učebnic o takovýchto přerodech krajiny. V praxi jich nabízí desítky. Vždyť snad více stop po využívání přírodního bohatství a natolik různorodých není v ČR už nikde jinde k nalezení. Navíc je tady ještě fenomén rozsáhlého vojenského výcvikového prostoru Hradiště v Doupovských horách. Už je bezpečně potvrzeno – a nejen odsud, že tyto zdánlivě zdevastované plochy ukrývají řadu lokalit vzácných rostlin a živočichů. Např. pochybek prodloužený je v červeném seznamu zařazený v kategorii ohrožený, ale v Doupovských horách je poměrně častý. Nebo jiný příklad: Vyskytuje se tady k 20 druhům denních motýlů – počet v současné krajině nevidaný! Tanky a obměnami transportéry rozježděné „cesty“ s občasnými vodou zalitými prohlubněmi jsou ideálním místem pro koryše připomínající zmenšeninu trilobita – listonoha letního. Dříve nacházel životní podmínky na polních cestách, dnes už mu zbyla jen vojenská cvičiště!

Fenomén postindustriální hornické antropogenní krajiny v Karlovarském kraji je navíc velmi dobře odborně zmapován a zpracován. Téměř deset let se mu pravidelně věnuje časopis ARNIKA vydávaný jako průvodce přírodou a historií Karlovarského kraje základní organizací Českého svazu ochránců přírody Kladská.

RÝŽOVÁNÍM TO ZAČALO

Krušné hory se dříve nazývaly vzhledem k bohatství kovů Rudohoří. Těžilo se zde již ve středověku. Jedním z prvních a nejjednodušších těžebních metod bylo rýžování v druhotných ložiscích v náplavách toků. Jak uvádí v jednom z čísel ARNIKY Mgr. Přemysl Tájek, tímto způsobem byla přetěžena všechna krušnohorská údolí. Typický reliéf rýžovišť většinou zarostl stromy. Nejnapadnější pozůstatky po tomto historickém získávání kovů jsou do současnosti zachovány v nivě potoka Černá mezi Božím Darem a Rýžovnou. Pravděpodobně již od 15. stol. se zde rýžovalo stříbro a cín. Jsou tu patrně desítky kopečků, tzv. sejfů (z německého seiden – rýžoviště). Jejich vegetace se dělí do dvou skupin. Vrcholky sejfů jsou výhledné a suché, naproti tomu prohlubně mezi nimi jsou podmáčené, některé celoročně zavodněné. První stanoviště porůstají vřesem s brusinkou a lišejníky a jsou tak vlastně miniaturní severské tundry. Roste na nich i řada vzácných a regionálně významných druhů. Z živočichů si je oblíbili především plazi – sejdemo se na nich se zmijí obecnou, slepýšem křehkým. Taktéž prohlubně jsou domovem zajímavé flóry a fauny

V těžebně jílu u Vackova poblíž Plesné při přípravě článku pro ARNIKU určili v roce 2017 manželé Tájekovi 24 druhů váček včetně několika vzácných.
Foto Přemysl Tájek

Mochna bahenní
Foto František Hykeš

Listoroh letní
Foto Jan Matějů

– např. rudokvěté mochny bahenní, čolků, užovky obojaké a ptáka bekasiny otavní.

ENKLÁVA POSTINDUSTRIÁLNÍ FLÓRY

Bývalý důl na cínovou rudu Rolava na Sokolovsku a její navazující úprava byly naposledy v provozu v režimu zajateckého tábora během druhé světové války. Od léta 2012 je areál součástí Národní přírodní rezervace Rolavská vrchoviště. A nikoliv jako nechtěná vklíněná enkláva. Území, ač silně poznamenané lidskou činností – tuto dobu připomínají stále ještě zřetelné trosky úpravny rud – je botanicky velmi cenné. V bývalém odkališti roste kriticky ohrožená přeslička různobarvá. Zdejší populace je nejvýše položenou v ČR. Areál Velkého cínového dolu je, jak uvádí v ARNICE Jan Matějů, obecně bohatý na starobylou skupinu plavuňovitých.

PIONÝRSKÁ PŘÍRODA NA SKRÝVKÁCH

Výsypky v Sokolovské hnědouhelné pánvi jsou obrovské haldy nasypané hlušiny, které vtiskly zdejší krajině na mnoha místech zcela nový vzhled. To platí zejména o největší výsypce dokonce v celostátním měřítku – Velké podkrušnohorské výsypce o rozloze 2 000 ha.

Pro opětné zabydlování přírody na výsypkách je třeba brát v úvahu, že jsou zcela bez humusové vrstvy, obsahují minimum živin, podloží je lecky toxické, v létě na nich dosahují teploty vysokých hodnot, mají nevyvážené hydrologické poměry umocněné vysokou vysychavostí. A přesto ...

Na Velké podkrušnohorské výsypce zaujmou velmi časté nápadné dekorativní trsy amerického ječmene hřívnatého, domov zde našla ropucha krátkonohá, což je nejohroženější žába u nás s reálným nebezpečím vyhynutí. V tůních po obvodě výsypky žije čolek velký a čolek obecný, úspěšně se zde rozmnožuje užovka obojková. Místa se sedimentací pěnovečových útvarů a zvětšující se o několik centimetrů ročně vypadají jako z jiného světa. Součástí výsypky jsou i slániska se specifickými druhy zooplanktonu, zoobentosu (soubor živočišných organismů osidlujících dna vod) a hmyzu. U některých z nich jde o jediný výskyt na našem území.

Část rostlinných druhů rostoucích na největší výsypce sem byla vnesena člověkem. Odborníky je tento transfer přijímán rozporuplně. Ovšem výsypky musí být ze zákona rekultivovány a při lesnických rekultivacích se používají u nás nepůvodní druhy dřevin někdy většinou. Svědectvím je výsypka Antonín při západním okraji Sokolova. Ke 140 ha lesa, vysazeného počátkem 70. let 20. století, vytváří mozaika přibližně 200 druhů dřevin – z velké části cizokrajných.

TŘETINA DRUHŮ VÁŽEK

Kamenolomy, povětšinou se zatopeným spodním patrem, a další uměle vzniklé prolákliny naplněné vodou obvykle hostí početné populace obojživelníků a vodního hmyzu včetně desítek druhů váček a šidel. Často jsou daleko široko je-

diným místem vhodným pro život těchto živočišných skupin. Některé lomové stěny a svahy, stejně tak jako stráně pískoven, obývají břehule říční. Zákonem chráněný pěvec z čeledi vlaštovkovitých a jediný druh rodu břehule sídlí v ČR.

Typickým prvkem průmyslové krajiny v Karlovarském kraji jsou místa s těžbou jílu a kaolinů. Jelikož jsou plné menších a větších vodních ploch, už v průběhu těžby se do nich stahují obojživelníci a vážky. K nejvýznamnějším lokalitám obojživelníků tak patří starý lom na jíl Jáma Zelená u Skalné nebo bývalý kaolinový lom u Podlesí. V těžebně jílu u Vackova poblíž Plesné při přípravě článku pro ARNIKU určili v roce 2017 manželé Tájkovi 24 druhů vážek včetně několika vzácných. Tedy třetinu jejich celkového druhového počtu. Vyhovuje jim různorodost zdejších vodních stanovišť.

ZNÁTE CHEBSKÉ VLTAVÍNY?

Z pískoven v Karlovarském kraji stojí za pozornost určité dvě: Erika při silnici ze Sokolova do Kraslic a Dřenice u Chebu.

V prvé byla ukončena těžba v roce 2005 a celý prostor byl ponechán přírodním procesům. Poněvadž je místo bohaté na zkameněliny třetihorní flóry – především listů subtropických stromů – a vyskytují se v ní cenné druhy živočichů, byla Erika vyhlášena v roce 2018 národní přírodní památkou. Ovšem již od roku 2004 byla na seznamu evropsky významných lokalit. Před zákonnou ochranou v ní probíhal vedle dalších entomologický průzkum. Mimo jiné prokázal přítomnost čmeláka zdobného, který byl několik desetiletí považován za druh v Čechách vyhynulý. Jde také o velmi významnou vážkovou lokalitu.

Pískovna Dřenice je stále v plném provozu. Přesto stojí za povšimnutí. Je názornou ukázkou stratigrafie Chebské pánve a nalezištěm tzv. chebských vltavínů. První byly objeveny v roce 1993 na plážích blízké jesenické přehrady. Od té doby se jich našlo asi na deseti lokalitách několik tisíc, přesto jsou stále vzácností.

NOVÁ ŠANCE PRO RAŠELINIŠTĚ

U lomů, pískoven a dalších důlních děl přírodovědci a ochránci přírody preferují minimální nebo raději žádné rekultivace, aby si mohla proces přeměny řídit příroda od začátku sama. V případě rašelinišť, těžených v minulém a na počátku tohoto století průmyslovými technologiemi, považují rekultivace za nezbytné. To proto, že se na jejich základě může lokalita znovu přirozeně obnovovat. Někakým způsobem dobývání rašeliny jsou poznamenána prakticky všechna hlavní rašeliniště v Krušných horách, stejně jako ve Slavkovském lese. Například na Přebuzském vrchovišti, jež je přírodní památkou, probíhala těžba rašeliny v malém měřítku odedávna. Místním sloužila pro vytápění domů a jako izolační prostředek. Výrazný rozvoj těžby nastal po roce 1812, kdy Nosticové zdrazili palivové dřevo. Těžba trvala až do poloviny 20. století a pozůstatky po ní jsou patrné do současnosti. Na pilířích neodtěžené rašeliny s bohatými vřesovišti roste bříza trpasličí a je to její nejzápadnější lokalita v ČR. Naopak příkladem komplexně revitalizovaného (dokonce už podruhé) téměř vytěženého rašeliniště je rašeliniště mezi Abertamy a Perninkem. Článek o něm vyšel v posledním čísle loňského ročníku časopisu IRIS. (zh)

Večer rozdává dárky Ježíšek, dopoledne v zoo zlatá rybka

Symbolicky poslední návštěvníci roku přijeli z Rožmitálu pod Třemšínem

Štědré dopoledne v zoo.

Po týdnech příprav a dětského těšení je tu po roce opět Štědrý den. Zoologická a botanická zahrada města Plzně se plní davy návštěvníků sotva se v devět hodin otevrou pokladny. Mnozí nejsou i něco na přilepšenou zvířátkům do jesliček. Taková je tradice. Stejně jako, že přicházejí celé rodiny, setkávají se zde přátelé, známí a zdaleka nejen s bydlištěm v Plzni. Když půl hodiny po poledni končí u Tropického pavilonu sváteční program, prošlo turnikety už téměř 2 000 lidí. Takový zájem je samozřejmě poznat i na naučné soutěžní stezce a hlavně i kádě, kde se tradičně a stylově chytá zlatá rybka co rozdává dárky. Oproti předchozím létům je tu však přece jen jeden rozdíl: Děti nechytají malé krmené karasy, ale v duchu korektního zacházení se živočichy rybky plastové. Obavy pořadatelů, jak změnu přijmou, rozptýlují už první minuty. Opět si odhodlaně vysoukají rukávy a nebojácně noří ruce až po ramena do studené vody. Dárky jsou lákavé...

V jednom bodě program nedodržel zvyklosti předchozích let: Vzhledem k v brzké době očekávanému přírůstku se musí tentokrát návštěvníci obejít bez Vánoc u šimpanzů. Pohoda budoucí matky je přirozeně přednější.

A v kalendáři je další jedinečný den. V letošním roce poslední. Ač je pracovní, návštěvníků je opět hodně a další stále přibývají. Program s několika odchylkami prakticky kopíruje ten ze štedrého dopoledne. Po 13. hodině vrcholí přivítáním symbolicky posledního návštěvníka roku 2019. Stává se jím Miroslav Punčochář. Do zahrady při-

jel společně s manželkou Monikou a dětmi Hanušem a Mariankou ze středočeského Rožmitálu pod Třemšínem. Manželé se tak stali příchozími s pořadovým číslem 504 298 a 504 299. Letošní mimořádně velký zájem o Zoologickou a botanickou zahradu města Plzně pokračoval i v posledních dnech roku. Od přivítání historicky prvního půlmiliontého návštěvníka v 11 hod. v pondělí 30. prosince dorazilo do zahrady do 13 hod. 31. prosince, kdy byl vyhlášen její symbolicky poslední návštěvník daného roku, dalších více jak 4 000 lidí. A noví návštěvníci přicházeli až do odpoledne. Celkem tak v roce 2019 zamířilo do Zoologické a botanické zahrady města Plzně 504 984 osob.

Jubilejní silvestrovské návštěvníky přivítal za Město Plzeň, zřizovatele zahrady, radní Ing. Vlastimil Gola spolu s jejím ředitelem Ing. Jiří Trávníčkem. Ten po předání dárků, z nichž měly radost především děti, a po tradiční scénce, kdy starý rok předá vládu novému, pozval významné návštěvníky a představitele západočeské metropole k premiérové prohlídce pavilonu věnovanému přírodě Madagaskaru.

Pan Punčochář prozradil, že od doby, kdy s manželkou v Plzni osm let studovali, městu fandí. S dětmi se vydali přesvědčit, jak se daří zvířátkům v zimě. Mrzí je sice, že nenapadal žádný sníh, ale i tak se na druhou letošní návštěvu zahrady všichni těšili. Malá Marianka nejvíce na tučňáky a její bratříček na ryby, především na Nema. (fh) Foto IRIS Miroslav Volf

Můj svět bonsají

František Hykeš

Přivítal mě v suterénní místnosti rodinného domu na okraji Staňkova. „Jen dodrátuji tyhle dvě budoucí bonsaje a hned se vám budu věnovat,“ omlouval se. A zatímco dokončoval „drátěnou fazónu“ borovičky a modřinu, rozhovořil se o vzniku nových bonsají. „Ty, které pěstujeme venku, mají základ v naší přírodě. Nejlépe se hodí od přírody zakrslé, různě pokroucené dřeviny. Čím více extrémní podmínky, z nichž pocházejí, tím lépe. Přesto se musí ještě upravit zkrácením a drátováním.“

Hotovo. A pan Jaroslav Glaser, jeden z předních českých bonsajistů, mě zve do sousední místnosti, do jeho wellness. Zde odpočívá po hodinách strávených s bonsajemi a také přemýšlí. Poněvadž jejich pěstování, to není jen o vlastnictví přírodních miniatur, to je i životní styl. Ostatně místnost je vymalovaná v asijských barvách, vedle mne sedí

soška budhy, stylové jsou obrázky, prostě vše. Hostitel sáhne do jedné z polic a začne představovat sbírku suiseki. „Tohle je drak a toto slon.“ Podoba tu opravdu nechybí. A co to suiseki je? „Horní část je vždy z přírodního kamene. V žádném případě nesmí být upravovaná. Dolní část tvoří dřevěná podložka dai,“ prozradí tajemství neobvyklých předmětů spadajících samozřejmě také mezi japonské tradiční umění pan Glaser.

V zahradě, na kterou je i odsud a v zimě hezký výhled a pohled, jsem se procházel a seděl několikrát. V různých ročních obdobích. A vždy to byl úchvatný zážitek. Pokaždé, když jsem se s majitelem loučil, jako bych odcházel ze zcela jiného světa. Z pohádky, která nechá zapomenout na trable života, umí pohladit po duši. Vřele doporučuji každému. Pan Glaser neodmítne žádného návštěvníka. Navíc už je v důchodu, takže ho tu naleznete prakticky pořád. Jen ke konci týdne to může být horší. Jako velký turista bývá na výletě. Nejpravděpodobněji na Šumavě, protože ta je jeho srdeční záležitostí.

Pokud bychom vrátili čas o několik desetiletí zpět, rostl v místech bonsai zahrady v asijském stylu obyčejný venkovský sad. Poté, co ho J. Glaser dostal počátkem 70. let od rodičů, vznikla na jeho místě okrasná zahrada. V malém městečku, revoluční změna. „Ale to jsem se ještě bonsajím nevěnoval. Vytrhal jsem stromy a plochu jsem přeměnil ve velké alpinum. Můj problém je, že neumím dělat nic v malém,“ vnoří se do vzpomínek hostitel. „Bonsaje mě uchvátily až ve druhé polovině osmdesátých let. Přece jenom jsme se už otevírali světu, informací o různých trendech bylo více. Změna režimu, ta otevřela mé rodici se nové zálibě dveře dokořán. A propadl jsem jí natolik, že jsem opustil dosavadní zaměstnání a stal jsem se živnostníkem v oboru pěstování bonsají. A vlastně také lektorem, protože pořá-

dám pro zájemce kurzy tvarování a pěstování bonsají. Někteří se ke mně vracejí pro zkušenosti opakovaně. Ostatně vzdělávám se neustále i já. Všechno se vyvíjí, i tohle tradiční japonské specifické umění,“ pousměje se a upřímně dodá: „A víte, co je úžasné? Že i po těch letech mě to pořád baví, žiji tím. Je to prostě můj svět. Ony bonsaje jsou živé umělecké dílo, které celý život vylepšujete. S každým novým stromkem si děláte další radost. Jen mi trochu trápí, že v té zálibě nebude pokračovat nikdo z mé rodiny,“ smutně přiznává.

Zájem o výpěstky pěstitele pomáhal rozšiřovat a zdokonalovat zahradu, zvětšovat sortiment. Ono totiž pěstování bonsají, a zvláště ve velkém, není vůbec laciné. Ukáže na nevelkou keramickou misku na poličce: „Hádejte, kolik stojí.“ Raději hned odpoví. Číslo od laika by bylo stejně vedle. „Cena není malá, ale je pálená na 1 200 °C, snese střídání teplot, životností je obdobně dlouhověká jako dobře opatrovaná bonsai. Hodně bonsají u mne uvidíte v žulových korytech,“ naváže bonsajista a objasní jejich původ: „Jako absolvent zemědělské technické školy jsem dělal nákupčího v Masné. Jezdil jsem po vesnicích, tady a v pohraničí se jich daly v těch letech objevit desítky. Válely se leckde a nikdo o ně neměl zájem. Dnes mají nemalou hodnotu. Podařilo se mi jich tehdy nasbírat na padesát kusů.“

Zážitek z prohlídky staňkovského Bonsai centra Jaroslava Glaseru nic nenahradí. Inspirativní může být ale i setkání s ním a jeho výpěstky na dvou západočeských výstavách, kde nemůže chybět. Pravidelně vystavuje jako jediný bonsajista při květnových Dnech japonské kultury v Zoologické a botanické zahradě města Plzně a na velké výstavě bonsají a čarovníků v Merklíně. „To je dobře, že už se termíny nekryjí. Měl jsem vždy dilema, kde být a kde se omluvit,“ přiznává se pan Glaser. „Obě akce mně přirostly k srdci a považuji je nejen jako velkou příležitost k prezentaci Bonsai centra, ale především bonsají jako takových.“ Sáhne po kalendáři, aby se ujistil, že má obě data zapsána správně: Dny japonské kultury 16. – 17. května, Merklín 30. a 31. května.

Bývali to i býložravci

Krokodýli jsou velmi starý řád plazů, do něhož patří krokodýli, aligátoři (včetně kajmanů) a gaviálové. Společně s ptáky jde o jedinou žijící skupinu z nadřádu archosauria (archosauři), do níž patřili i druhohorní neptačí dinosauři. Ptáci jsou zároveň jejich nejbližší žijící příbuzní. V loňském roce rozlišovali zoologové 27 recentních druhů v devíti rodech. Díky moderní molekulární biologii bude jejich počet pravděpodobně ještě stoupat.

Krokodýli jsou masožravci, kteří se živí chytáním ryb a dalších vodních živočichů, avšak větší druhy dokážou ulovit i velké suchozemské savce. Ovšem v geologické minulosti je známo mnoho druhů krokodýlovitých plazů, jež byli přednostně býložraví. Býložravost se v průběhu jejich evoluce opakovala.

Největší druh, krokodýl mořský, dosahuje délky více než šesti metrů a hmotnosti nad 1 000 kg. Je tak největším dnes žijícím plazem. Oproti tomu nejmenší druh krokodýl čelnatý –

◀ Historická fotografie jednoho z prvních mláďat krokodýla čelnatého narozených v plzeňské zoo 31. července 2001. Foto Jiří Šír

Hovoříme s Ing. Vítem Venhodou, vedoucím oddělení environmentální výchovy, vzdělávání a osvěty (EVVO) a energetiky odboru životního prostředí a zemědělství Karlovarského kraje

Finanční vklad nejen do dětí, ale i jejich rodičů

I v dobách, kdy byl ve všech krajích značný počet neziskových organizací a předháněly se v nabídce EVVO pro školy, na severozápadě Čech, později v Karlovarském kraji, se daly spočítat na prstech jedné ruky. Přesto se nedá říci, že by zdejší žáci a studenti byli o environmentální výchovu ochuzeni. A to jednoznačně zásluhou Karlovarského kraje. Můžete, pane inženýre, systém, který jste zavleli a prakticky uplatňujete dosud, popsat?

Karlovarský kraj začal s finanční podporou po malých částkách již v roce 2010. Snažili jsem se najít vhodný systém jak nejefektivněji využít finanční prostředky a současně bez velké administrativní zátěže pedagogů. Vytvořili jsme systém dotované dopravy pro školy do různých zařízení poskytujících ekologickou výchovu. V následujících letech jsme rozšiřovali nabídku, takže v současné době financujeme školám dopravu na Biostatek ve Valči, Biofarmu Kozodoj ve Staré Roli, farmu v Krajském středisku ekologické výchovy při Školním statku Cheb, do botanické zahrady v Bečově, Vojenských lesů a statků, Lázeňských lesů Karlovy Vary, Světa záchranářů v Karlových Varech a Centra environmentální výchovy odpadového hospodářství v Černošíně. Po vyhlášení příjmu žádostí o dotovanou dopravu, zpravidla počátkem března, si pedagogové domluví na vybraném zařízení termín návštěvy, nám odešlou jednoduchou objednávku dopravy a my ji zajistíme a uhradíme. Škole odešleme pouze informaci, jaký dopravce je odveze a ničím dalším ji už nezatěžujeme. V některých zařízeních je program vzájemně, ale to školy ví již při objednávání dopravy.

Dotovaná doprava není jedinou finanční podporou škol Karlovarského kraje. Oceňujeme je také v rámci společných projektů se společnostmi Asekol, EKO-KOM, Ekobat a Elektrowin, jimiž jsou soutěže Hrajeme si s odpady nebo Recyklohraní či Uklidme si svět. Nejlepší v nich získávají hodnotné ceny dle vlastního výběru.

Environmentální výchova na školním statku Cheb.

Foto Vít Venhoda

Karlovarský kraj připravuje vždy na aktuální kalendářní rok Akční plán naplňování Konceptu environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty. Zájemci ho naleznou na <http://www.kr-karlovarsky.cz/zivotni/Stranky/envi.aspx>. Je tam rovněž nabídka publikační činnosti.

Finančně podporovaná environmentální výchova, to zní zajímavě. Kolik jde na tyto účely ročně peněz?

Pro rok 2020 máme připraveny 2 miliony korun na dotovanou dopravu do všech zařízení. Další finanční prostředky v řádu statisíc korun vydáme na soutěže pro školy. A samozřejmě také připravujeme akce pro veřejnost, protože ekologická

výchova musí být zaměřena na všechny věkové skupiny.

Specifikou vašeho kraje je Krajské environmentální centrum v Chebu. Osvědčilo se jeho zřízení?

Školní statek a krajské středisko ekologické výchovy v Chebu je naše příspěvková organizace a s postupem let se rozvíjí. V nabídce má již 17 vzdělávacích programů a je velice oblíbeným cílem exkurzí. Disponuje dostatečným počtem lektorů. Myslím, že je to správná cesta a ekonomicky výhodné spojení školního statku se vzdělávacím střediskem pro jiné školy.

Leží ovšem poněkud excentricky. Není pro školy z vlastního Karlovarska poněkud daleko?

Takový problém vůbec nepocítujeme, spíše naopak. Díky dokončené dálnici D6 je zařízení výborně dostupné z celého kraje. Navíc je na okraji Chebu přímo na sjezdu z dálnice. Z Karlových Varů se sem dostanete do 30 minut. Nejsou problémy ani s parkováním autobusů.

Boom environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty patří minulosti. V současnosti se podporují spíše technické předměty, je snaha zvýšit u dětí zájem o řemesla. Myslíte, že pozornost, již se EVVO ve školách dostává, je dostačující? Jsou před námi přece velké ekologické výzvy a úkoly! Jejich naplnění se očekává především od mladé generace.

Domnívám se, že EVVO se ve školách formou průřezového tématu rámcových vzdělávacích plánů dostává velký prostor a obecně ekologické chování se stává součástí běžného života všech žáků. Je to vždy o lidech. Záleží na iniciativním přístupu pedagogů a ředitelů škol na kolik umožňují další vzdělávání a jaký prostor EVVO v rámci jednotlivých předmětů poskytují. Je ovšem důležité působit rovněž na starší generaci. Nejvhodnější je to právě prostřednictvím vlastních dětí. Tím se role škol násobí. Výše uvedená částka věnovaná Karlovarským krajem na environmentální výchovu představuje proto určitě účelně vynaložené prostředky. (rd)

v plzeňské zoo chovaný v Akva tera – je obvykle dlouhý kolem 1,5 metru a váží maximálně okolo 45 kg. Za nejagresivnějšího, respektive nejútočnějšího krokodýla je považován krokodýl nilský. Útoky na lidi jsou často fatální.

Pro řadu kultur byl krokodýl mytologicky významným tvorem. Krokodýlí hlavu nosila starověká egyptská přišera spojená s podsvětím Amem. Ale také bůh Sobek odpovědný za úrodu a plodnost. Egyptané krokodýly dokonce mumifikovali. Jako krokodýl byl zpodobňován aztécký bůh Cipactli.

Plzeňská zoo má v chovu krokodýlů dlouhou tradici od 60. let minulého století. Dosud rozmnožila tři druhy. Kajman žakaré z roku 1980 byl dokonce první v tehdejší Československu.

Nejkratší dobu – od podzimu 2018 – chová zahrada dvě samice krokodýla filipínského pocházející z protivínské krokodýlí zoo. Ta tyto plazy představuje ve 23 druzích.

Krokodýl filipínský obývá pouze malá jezera a rybníky, menší říční přítoky a močály na Filipínách. Je znám i pod názvy mindorský krokodýl nebo filipínský sladkovodní krokodýl. Délka těla

samců většinou nepřesáhne tři metry, samice jsou mírně menší.

O způsobu jejich života toho příliš mnoho nevíme. Živí se hlavně bezobratlými, občas i malými obratlovci. Lov krokodýlů filipínských je na Filipínách přísně zakázán, přesto je ale druh stále ohrožován ničením přirozeného biotopu, vybíráním hnízd a také lovením ryb pomocí dynamitu. Patří vůbec mezi nejvíce ohrožované živočišné druhy na Filipínách. Odhaduje se, že ve volné přírodě žije již pouze 200 dospělých jedinců schopných rozmnožování.

NA ZÁVĚR TŘI KROKODÝLÍ ZAJÍMAVOSTI:

Všichni krokodýli disponují chrupem složeným ze zubů stejného typu a v průběhu života je až padesátkrát nahrazují. S věkem se náhrada zubů zpomaluje a ve stáří se zastaví.

Krokodýlovití mají nejsilnější trávení ze všech živočichů. Stráví krunýře želv, kosti, kopyta i jiné „nemasité“ části těla. Také mají schopnost vyvrhovat (vyvracet).

Krokodýli vydrží až několik měsíců bez potravy. Zdatní jedinci dokonce až dva roky! (zh)

Čas ve znamení čtyř svící

Advent pochází z latinského slova *adventus* čili zklidnění. Jenže kdepak v současné době nějaké zvolnění. Tím spíše v čase předvánočního dárkového šílenství. Jsou ale místa, kde má advent stále, třeba jen na pár hodin, svoji původní podobu. Jako měl každou sobotu na statku Lůftnerka.

Advent to jsou také čtyři svíce. A adventní věnec. Proto první adventní sobota, ještě listopadová,

patří odpoledne na Lůftnerce tvůrčí dílně věnované jejich tvorbě. Hodně příchozích se navzájem zdraví, přátelsky sesedá společně k jednomu stolu. To jsou ti, kteří chodí každoročně. Dost je ale i těch, kteří jsou tu poprvé. Raději se zeptají dvakrát, rozhlíží se, nasávají a vychutnávají atmosféru. Hotový věnec je pro ně trofej, kterou si posvátně odnášejí domů. Není kupovaný, je přece jejich! Vůbec je tentokrát na dílně hodně lidí.

Velký zájem je též týden později o čertovské a mikulášské odpoledne. Dlouhý zástup rodičů a jejich malých ratolestí před statkovou kovárnou, kde se vše odehrávalo, komentoval jeden z otců slovy: „Tedy frontu do pekla, to jsem fakt ještě nezažil.“ Manželé, kteří se svěťují, že přijeli z Prahy, nechtějí věřit, že každé dítě dostává sáček s nadílkou zdarma. Když se dozvídají, že program pokračuje uspáváním medvědů, nešetří chválou na plzeňskou zoo a prohlašují, že sem budou jezdit častěji. Jejich malý špunt souhlasně přikyvuje hlavou a z pytlíku vytahuje další dárek. Bez chvíle čekání se to neobejde ani před chodbou s brlohy medvědů. Ošetřovatel Karel Kuneš k nim doprovází návštěvníky skoro až do 18 hodin.

Program o třetí adventní sobotě je poslední léta různorodý. Tentokrát se rozsvěcel vánoční strom a Hospodu na statku rozezněl adventní koncert skupiny BASTA FIDLI při Základní umělecké škole Terezie Brzkové v Plzni.

Vrcholem adventního programu je živý betlém. Pro velký úspěch v roce 2018 opět v podání žáků ZŠ Ludvíka Očenáška v Dolní Bělé na severním Plzeňsku. V jejich pojetí je nejen oslavou narození Spasitele, ale také připomenutím vánočních zvyků. Krásné prožití nadcházejících svátků popřejí přihlížejícím nejen účinkující, ale společně s nimi také plzeňský biskup monsignor Tomáš Holub. (fh)

Foto František Hykeš

Plevelná ryba – jak pro koho

Na zvětšení své hmotnosti o jeden kilogram, jak uvádí rybářská literatura, spotřebuje štika pět až sedm kilogramů potravy. Poněvadž patří mezi ryby dravé, musí ve svém teritoriu pochytnat tomu odpovídající počet ryb menších než je ona sama. Pro představu největší kusy mohou dosahovat hmotnosti až přes 25 kg. I když v našich vodách se považují za velké štiky již desetikilogramové. V České řece pod statkem Lůftnerka musí celoroční dostatečný přísun potravy obstarat ošetřovatelé. Hlavním jejím zdrojem jsou podzimní výlovy.

Výlov Drahotinského rybníka za Zručí na severním Plzeňsku je každoroční zajímavou podívanou pro desítky zvědavců z okolí, ale především z nedaleké Plzně. Ostatně jí tento desetihektarový rybník také patří. Celkem město vlastní 120 ha rybníčních ploch. Většinu z nich tvoří soustava Boleveckých rybníků, z těch mimoplzeňských je největší právě Drahotinský.

Loni se rybářské žně z hydrologických důvodů posunuly až na 14. prosinec. Lidé soustředěně pozorují zátaž profesionálních rybářů. Jsou po pás ve vodě promísené zvěřeným bahnem. Všude okolo nich se plácají stříbrná kapří těla. V průměru vydá každoročně rybník mezi sedmi až osmi tunami tržní ryby, převážně právě kaprů. Když se schyluje k poslednímu zátahu, přibývá lidí, kteří oblečením prozrazují, že si nepřišli rybu koupit na břehu, ale pokusí se po výlovu nějakou uvízlou v bahně chytit sami. Říká se jim čapíci.

Separátní skupině mužů s malým nákladáčkem u cesty a lovičích mimo hlavní loviště do podběráků nevěnuje nikdo žádnou pozornost. Nejsou to ostatně žádní pobertové a za ta léta je rybáři

Foto Marta Douděrová

ze Správy veřejného statku města Plzně, pod níž městské vodní plochy patří, dobře znají. Jsou ze Zoologické a botanické zahrady města Plzně a na základě smlouvy mezi oběma subjekty loví plevelnou rybu pro dravé druhy v České řece. „Tahle dlouholetá spolupráce je výhodná pro obě strany,“ pochvaluje si pracovnice Správy veřejného statku zodpovědná za rybníční hospodářství Jiřina Maršálková a pokračuje: „Loví a odvážejí si pro nás plevelnou a prakticky nevyužitelnou rybu. Při naprosté převaze kaprů v rybníce jim jen užírá potravu.“

Navíc jsme rádi, když můžeme České řece nějak pomoci. Považujeme ji tak trochu i za naši. Jedny z nejobdivovanějších exponátů v největším akváriu pocházejí právě z plzeňských rybníků,“ uzavírá J. Maršálková.

Pochvaluje si též Pavel Horváth z provozní technické úseku zahrady: „Je to dlouhodobě fungující a oboustranně výhodná spolupráce. Z posledního výlovu jsme si přivezli plevelné ryby v množství, které vystačí na krmení ryb v České řece nejméně po celé první pololetí roku.“ (hy)

Sloni do kapsy

Poté, co se po otevření nové expozice afrických a asijských zvířat v Zoologické a botanické zahradě města Plzně v roce 2010 expozice damanů skalních, neboli kapských, přestěhovala od lvů k žirafám, průvodci s oblibou říkali: „Sloni přijdou později, ale takového malého kapesního už máme. A mysleli jím právě damana skalního. Zvířátko, připomínající morče o hmotnosti od necelých dvou kilogramů do 5,5 kg, dlouhé kolem půl metru a v kohoutku neměřící více než jedenatřicet centimetrů, je totiž se slonem příbuzné. Je to sice k nevíře, ale je tomu tak. Došly k tomu moderní vědecké výzkumy. Příbuzenský vztah je asi tak blízký nebo vzdálený, jak chcete, jako je mezi bratrance. Jejich rodokmen vychází z prakopytníků.

Ač by se je chtělo podle vizáže přiřadit mezi hlodavce, nemají s nimi nic společného a výrazně se od nich liší. Prsty mají zakončené nehtovitými kopýtky. Přední končetiny končí čtyřmi prsty a zvíře našlapuje na celou plochu chodidla. Naproti tomu na pánevních končetinách jsou prsty jen tři a chodidlo se země nedotýká. Na kopýtka našlapují damani pouze v běhu. Jinak se pohybují po měkkých polštářcích na chodidlech, kam ústí žlázy vylučující lepkavý sekret, který jim umožňuje snadný pohyb po skalách. Na jednom centimetru čtverečních je jich několik tisíc.

Další zvláštností je pár stále dorůstajících řezáků, jež tvoří jakési kly. Stoličky naproti tomu připomínají stoličky nosorožce. Těch mimořádností je ale víc: Damani mají 20 až 22 žeber. Naprostým unikátem jsou dvě slepá střeva – u savců jev velmi ojedinělý!

Daman skalní je běžným druhem etiopské zoogeografické oblasti. Žije v Africe na jih od Sahary. Na většině území subsaharské Afriky, v jiho-východní i jižní Africe. Mimo toto území se také vyskytuje v izolovaných horských masivech v Libyi a Alžírsku a lze se s ním setkat rovněž v Sýrii. Je

Daman skalní
Foto Jaroslav Vogelntanz

přizpůsobený životu ve skalnatých suchých oblastech, obývá skalní převisy a opuštěné nory hrabáčů nebo surikat.

Aktivní jsou damani ve dne, kdy hledají potravu nebo se vyhřívají na slunci. Mají poměrně špatnou schopnost termoregulace, slunění proto zabírá značnou část jejich dne. Žijí ve velkých stádech až o 80 jedincích. Tvoří je několik skupin rodin vedených dospělým samcem.

Zvíře je býložravé. Zaživací trakt dokáže zužitkovat i celulózu. V období sucha představují 75 procent potravy trávy. Jsou čistotní. Trus i moč zanechávají daleko od svých cest a míst, kde žijí.

Samice jsou březí 202 až 245 dní, poté se rodí dvě až tři mláďata, která jsou už osrstěná a dobře vidí. Již po dvou týdnech mohou konzumovat pevnou stravu, nicméně matka je kojí tři až šest měsíců.

Damani se dožívají věku mezi šesti až dvanácti lety. Damani skalní tvoří mnoho poddruhů, z nichž některé se občas popisují jako samostatné druhy.

Až jednou budou v plzeňské zoo sloni, mají to být sloni indiští. Ze zoogeografického hlediska

se tudíž nepředpokládá, že by se damani přestěhovali do jejich blízkosti. Pokud by se tak stalo a fungovalo to mezi nimi jako v bajkách, mysleli by jako lidé a jejich řečí by se dorozumívali, vznikla by zřejmě velice zajímavá, možná až vyhrčená situace. Damani by asi při pohledu na mohutná a obdivovaná těla svých příbuzných nic nenamítali. Na skutečnost, že jsou právě jim blízcí, by byli náležitě hrdí. Ale sloni? Líbilo by se jim, že do jejich rodu patří i něco tak malého a zcela nepodobného, jako jsou damani? Neprotestovali by? Tohle, že jsou naši příbuzní?

...

Společně s damany skalními spatříte v plzeňské zoo rovněž damany stepní. Jejich domovem jsou suché savany a skalnaté oblasti. Ve srovnání s těmi prvními jsou poněkud menšího vzrůstu, vývojově a způsobem života tvoří přechodnou linii mezi skalními a stromovými damany. Živí se převážně listy a výhonky akácií. V prosinci 2019 se jim narodilo mládě. (zh)

Dříve stromy, dnes byliny

Dnes se zastavíme hned na začátku botanického systému – u kapradin. Jak si určitě mnozí z nás ještě pamatujeme ze školy, jsou to cévnaté rostliny, ale nemají ještě semena, nýbrž spodní část listů pokrývají výtrusnice s výtrusy. Specifické je rovněž jejich rozmnožování (viz níže). Jsou hojně rozšířené po celé Zemi. Jedná se o velmi, velmi staré rostliny. V permokarbonských lesích dorůstaly velikosti stromů. V druhohorách a třetihorách spíše vymíraly.

Původem japonská kapradina srpovice (*Cyrtomium falcatum*) se u nás častěji pěstuje jako interiérová rostlina. Dobře ale přezimuje i v našich podmínkách venku v zahradě. Tvoří až 60 cm dlouhé, vzpřímené větvě s velmi lesklými, středně kožovitými listy sytě zelené barvy. Jednotlivé listy jsou mírně zoubkaté a zakončené markantní špičkou; odtud i anglické pojmenování „cesminová kapradina“. Má ráda kyselé, živné, lehké a neustále vlhké půdy. Daří se jí v polostínu až stínu.

Hasivka orličí (*Pteridium aquilinum*) z čeledi hasivkovitých je nejvyšší kapradina rostoucí v ČR. Může dosahovat výšky až 2,5 m. Rodové jméno je odvozeno od schopnosti druhu zahajovat obnovný proces na plochách vzniklých po lesním požáru, jelikož oddenek hasivky je hluboko pod zemí.

Z výtrusů vyrůstá nadzemní prvoklíček srdčitého a lupenitého tvaru s četnými kořinkovými vlákny. Na prvoklíčku dále vyrůstají kuželovité pelatky se samčími buňkami a později lahvicovitě zárodečníky s vaječnou buňkou. Z té po oplodnění vzniká nová rostlinka.

Hasivka orličí roste na písčitéch i hlinitých kyselých půdách, zvláště ve světlých lesích, zejména borových. Může se vyskytovat i mimo lesní porosty – ve vřesovištích nebo na vegetačně chudých stráních. Vytváří často rozsáhlé a souvislé porosty. Proto ve Walsu je sklízena jako surovina pro průmyslový kompost. Je to typický kosmopolitní druh rozšířený po celém světě v lesním pásmu výjma Jižní Ameriky. (kola)

LIST Z HERBÁŘE IRIS

Srpovice
Foto (repro)

Podzimmě zbarvená
hasivka orličí.
Foto Přemysl Tájek

Muchas plántas!

Text a foto Radmila Matulová

Španělský region Andalusia je z velké části, dalo by se říci, takovou rostlinnou oázou. Je zde několik přírodních parků, např. nejznámější Sierra Nevada, Tabernas, Cabo de Gata-Níjar a řada dalších. Já se však chci rozepsat o dvou lidmi vytvořených zahradách navštívených na jaře 2018.

Výstava lišejníků na kamenech.

I ROSTLINY MAJÍ SVOJI STRATEGII A FILOSOFII!

V malém hornickém městečku Rodalquilar, ležícím na dohled od pobřeží Středozemního moře, jsme objevili středně velkou botanickou zahradu věnovanou hlavně flóře okolního regionu. Přišlo nám to vhod, protože ne vše, co jsme při prohlídce pobřeží a nedaleké pouště Tabernas viděli, jsme dokázali botanicky zařadit.

Zahrada vznikla poměrně nedávno v roce 2005. Jméno dostala podle rostliny typické pro zdejší kraj – albardin. Jde o španělské pojmenování pro pohlednou travinu jménem *Lygeum spartum*. Potkáte ji v hojně míře jak v bezprostřední blízkosti moře, tak i dále ve vnitrozemí. Spolu s dalšími zdejšími rostlinami se přizpůsobila životu na zasolených písčitých místech s přísunem vody jen v podobě mlh od moře nebo z nárazových srážek v určité části roku.

Na devíti hektarech jsme si mohli projít čtyři části zahrady: Úsek věnovaný polopouštním oblastem Iberského poloostrova, dále oddělení s rostlinami rozdělenými podle převažujících podmínek potřebných k životu (tj. rostliny suchomilné, slanomilné apod.), expozici tradičních plodin; roh zahrady je určen rostlinným zástupcům z pouštních oblastí jiných částí světa (palmy, kaktusy a krasulovité sukulenty).

Na čas, který jsme měli k návštěvě vymezený, toho bylo až dost. Obzvlášť, když jsme se snažili podrobně zkoumat a dokumentovat jmenovky u rostlin, jež nám byly povědomé z pozorování v přírodě.

Vzhledem k profesní deformaci z povolání zahradnice jsem si všimla i terénních úprav a aranží, obdivovala všudypřítomnou (a funkční) kapénkovou závlahu. Jako pěstitelku sukulентů mě trochu zklamala část se světovými sukulenty. Převažovaly tam vzrůstné druhy, navíc tu a tam i špatně určené. Ale to byla jen malá skvrnka na docela pěkné zahradě.

S obdivem musím pochválit její informační centrum, v němž byly velmi kvalitně vyvedené informační tabule vysvětlující životní strategii nejrozličnějších rostlin (sukulence, slanomilnost, obrana proti okusu apod.).

Ke konci naší návštěvy se do zahrady začali sjíždět španělští školáčky. Zažili jsme humornou scénku, kdy čerstvě přichodí žáčec začal obdivně vykřikovat: „Muchas plántas!“ („Tolik rostlin!“) Nám, dospělým, to přišlo v botanické zahradě docela vtipné a onu větu jsme pak trochu potouchle používali na dalších přírodních lokalitách po zbytek španělského pobytu.

Botanická zahrada El Albardinal.

Botanická zahrada Cactus Níjar.

KOUZLO PRASTARÝCH OLIVOVNÍKŮ

Přibližně pět kilometrů vzdušnou čarou západně od předchozí botanické zahrady v městečku Níjar existuje soukromá pěstírna zaměřená na xerofytní dřeviny, sukulenty, kaktusy a cykasy. Rozlohou, uspořádáním a vlastně i využíváním funguje také jako malá botanická zahrada. A jak jsem později zjistila z internetu, též jako místo pro kulturní setkávání lidí.

Pěstírnu – zahradu založili manželé z Rakouska a ještě dnes ji postupně budují, rozšiřují a dosazují. V mírně svažitém terénu jsou vytvořené terasy s různými zákoutími, kde některé dřeviny či suchomilné rostliny rostou ve volné půdě nebo jsou zasazené v ozdobných kontejnerech. V jedné části zahrady terasy s rostlinami tvoří jakýsi přírodní amfiteátr.

Asi nejvíc nás zaujala dřevina se ztloustlým trnitým kmenem kapok vlnatý (*Ceiba pentandra*) či prastaré olivovníky (*Olea europea*) v jednom z mnoha zákoutí. Mému oku neunikly, stejně jako v předchozí zahradě, některé zahradnické detaily: rostlinné aranže, do všech koutů zavedená kapénková závlaha a věčný boj s plevelem. Jen s tím rozdílem, že zde to není u nás rostoucí a nenáviděný invazní štavel růžkatý (*Oxalis corniculata*), ale stejně neznatelný štavel kozí noha (*Oxalis pes-caprae*). Jako jediný nedostatek mi přišla chybějící čitelná koncepce výsadby, očividně se zde sázelo hlavně pro potěchu oka.

Před odchodem jsme se podívali rovněž do malého prodejního skleníku, kde jsme později zastihli majitele. Poštěstilo se nám si s ním popovídat. Konkrétně o zahradě a obecně o okolní španělské přírodě.

Paradoxem je, že původem Rakušan přišel sem na jihovýchod Španělska kromě jiného za teplem pro své oblíbené rostliny. Jenže trpí alergií na kli-

Starý olivovník v Cactus Níjar.

Cactus Níjar – prodejní část.

matizaci, takže horká španělská léta musí snášet se vším všudy.

Díky kompozicím rostlin nejrozličnějších velikostí, tvarů a barev a všudypřítomným keramickým a kamenným artefaktům – pravděpodobně z dílny paní domu – na nás zahrada působila příjemným meditačním dojmem a zanechala v nás přání se sem případně ještě někdy znovu podívat.

...

Přes počáteční minimální očekávání nás obě místa příjemně překvapila. Svoji rozlohou, dobře přístupnými prostorami pro setkávání lidí, tak i tím, co jsme v nich viděli. Botanická zahrada El Albardinal navíc doplnila mezery v našich znalostech rostlin z okolní divoké přírody a poskytla srovnání s koncepcí některých českých botanických zahrad. Cactus Níjar nám ukázal, jak mohou vypadat některé teplomilnější dřeviny a sukulenty amerických, afrických a madagaskarských končin, jsou-li pěstovány ve volné kultuře, zatímco v našich zeměpisných podmínkách je lze prezentovat jen ve vytápěných sklenících větších rozměrů. Pokud do zdejších končin čistou náhodou zavítáte, určitě si najděte trochu místa v programu na prohlídku alespoň některé z obou zahrad. Čas zde strávený nebudete vyčítat mně ani sobě...

Užitek z lesů je tím posledním

Minulý díl naší soutěže zaměřený na lidi a přírodu jsme věnovali zemědělství. Lidské činnosti, která zásadně změnila tvář Země. To naopak lesy, jimž patří tento díl, k ní náležely ještě před příchodem člověka a stále jsou jedním ze základních přírodních atributů a bohatství. A to nejen pro jejich hospodářský přínos. Naopak pro nezastupitelný význam pro bytí tisíců živočišných a rostlinných druhů, klima, životní prostředí, jako zásadní krajinný prvek.

- 1 Myslíte, že v současnosti pokrývají lesy A/ 1/4, B/ 2/4, C/ 1/2 zemského povrchu?
- 2 V současné době prožívá lesnictví v ČR nebyvale rozsáhlou kůrovcovou kalamitu. Může za ni přemnožený brouček kůrovec. Jak se však jmenuje oficiálně a jakou dřevinu likviduje ve velkém?
- 3 Který z uvedených dvou jehličnatých stromů má v našich lesích s 52 procenty převahu? BOROVICE nebo SMRK?
- 4 Lesy v ČR tvoří z velké části jehličnany. Všechny jsou zelené i v zimě. Pouze jediný shazuje na podzim jehličí. Je to...
- 5 Kde se nachází největší soubor deštných pralesů na světě? Zejména v poslední době se o nich hodně hovoří v souvislosti s jejich masovým kácením a vypalováním. Důvodů je více: dřevo, nerostné bohatství, jež se pod nimi nachází, potřeba další zemědělské půdy.

Odpovědi zasílejte na adresu: hykes@plzen.eu, (nezapomeňte uvést poštovní adresu) nebo: ZOO a BZ m. Plzně Pod Vinicemi 9 301 00 Plzeň a těšte se na zajímavé ceny spojené s přírodou!

Výherci z 3. čísla časopisu IRIS, ročník 2019: Anna Brychcinová, Plzeň; Alena Rousová, Čivice; Martin Šebek, Plzeň.

Správné odpovědi na soutěžní otázky: 1/ lék proti cukrovce se jmenuje inzulin; 2/ přírodní kyselinu salicylovou, základ populárního aspirinu, obsahují listy vrby; 3/ první objevené a v medicíně využívané antibiotikum je pojmenováno penicilin; 4/ bylo získáno z plísňe; 5/ průřez všemi druhy nejedovatějších hadů pěti kontinentů nabízí v ČR pouze plzeňská zoo.

Všem výhercům blahopřejeme!

Jak získat časopis Iris

Časopis si je možno předplatit formou úhrady poštovního. Poplatek za posílání čtyř čísel činí 100 Kč. Částku lze uhradit poštovní poukázkou, kde nezapomeňte uvést účel platby – PŘEDPLATNÉ IRIS, nebo bankovním převodem. Číslo účtu: 282 564 313/0300 – VS 200 303. V tomto případě je třeba sdělit jméno a adresu objednavatele. Na poštovní poukázce musí být vždy uvedena adresa: ZOO a BZ Pod Vinicemi 9, 301 00 Plzeň.

Bezplatně lze časopis získat v jeho distribučních místech:

V Plzni na adrese vydavatele, v Akva tera na Palackého tř. 5 a dále na radnici, v městském informačním centru na nám. Republiky,

v podatelně Krajského úřadu Plzeňského kraje, v Národním pedagogickém institutu ČR v Čermákově ul. 18, ve Studijní a vědecké knihovně PK a na obvodních úřadech Plzeň 1 až 4.

V Karlových Varech na Krajském úřadu Karlovarského kraje, magistrátu města, v Národním pedagogickém institutu ČR v Západní 15 a ve Stanici mladých přírodovědců ve Staré Roli.

V Chebu v Domě dětí a mládeže Sova.

Časopis lze získat i ve většině střediskových knihoven v Plzeňském a Karlovarském kraji. Do základních a mateřských škol v Plzeňském a Karlovarském kraji je IRIS distribuován převážně prostřednictvím obcí s rozšířenou působností.

Na slovíčko se zoo

V roce 2020 budou příznivci zoo zváni již třetí rok „na slovíčko“. Toto setkání věnované novinkám v zahradě se koná ve středu koncem každého čtvrtletí v Environmentálním centru Lůftnerka. Vedle toho, že se přítomní dozvědí o změnách mezi zvířaty v uplynulém období, podívají se také do historie zoo v Plzni, nahlednou do dění v jiných zoo a představí se jim vybraná zahraniční zoo. Vždy se objeví jeden host, většinou ošetřovatel nebo zoolog. V roce 2020 se „na slovíčko“ uskuteční v termínech 25. 3., 17. 6., 30. 9. a 16. 12. Akce startuje vždy v 18 hod. Aktuální program najdete na webu a facebooku zahrady. (vo)

Nežádoucí pevninské ostrovy

Vedle mořských ostrovů existují i tzv. pevninské ostrovy – izolovaná místa s odlišnými životními podmínkami než jsou v jejich okolí. S rozvojem civilizace – především dopravní infrastruktury – vznikají další a další. Krajina se drobí, odborně fragmentuje, což je ekologicky velmi nepříznivý jev. Zatímco skutečné ostrovy pomohly zachovat do současnosti stovky jedinečných živočišných a rostlinných druhů, ty druhé naopak přírodě a krajině škodí. Ohrožují přírodní komunikaci, zhoršují podmínky pro rozmnožování a šíření rostlin, čímž negativně ovlivňují druhovou pestrost území. (kola)

ZOOTRHY PLZEŇ 2020

V KRAŠOVSKÁ AKTIVITA CENTRU

(SÍDLIŠTĚ KOŠUTKA, POBLÍŽ OD GLOBUS)

14. 3., 4. 4., 23. 5., 13. 6., 25. 7., 12. 9., 17. 10., 14. 11., 12. 12.

PRODEJ, NÁKUP A VÝMĚNA TERARIJNÍCH ŽIVOČICHŮ, EXOTICKÝCH ROSTLIN, KRMIV, CHOVATELSKÝCH POTŘEB A LITERATURY.

JEJICH PŘEJÍMKO OD 6 DO 9 HOD.

CENA STOLU 100 Kč. REZERVACE: 777 578 676.

Návštěvnícký servis

ZOOLOGICKÁ A BOTANICKÁ ZAHRADA MĚSTA PLZNĚ

Otevřeno denně březen – říjen: 8 – 19 hod. (pokladny do 18 hod.)

Vstupné: dospělí 170 Kč, zlevněné 120 Kč.

Rodinné vstupné: dva dospělí + dvě děti 550 Kč.

Děti do tří let vstup zdarma. Parkoviště 50 Kč.

Listopad – únor od 9 do 17 hod. (pokladny do 16,30 hod.)

Vstupné: dospělí 120 Kč, zlevněné 80 Kč.

Rodinné vstupné: dva dospělí + dvě děti 370 Kč.

Společné vstupné ZOO a BZ + DinoPark:

dospělí 280 Kč, zvýhodněné 190 Kč, rodinné 890 Kč.

Roční permanentky ZOO a BZ – rodinná (dva dospělí + dvě děti) 2 000 Kč.

V pondělí senioři v ZOO a BZ 30% sleva!

Psi do ZOO a BZ přístup nemají!

AKVA TERA Palackého tř. č. 5

Denně od 10 do 19 hod., vstupné: dospělí 60 Kč, zlevněné 40 Kč.

Permanentka – plnocenná 180 Kč, zvýhodněná 120 Kč.

Poslední vstup v 18,30 hod.

Pro opakované návštěvy ZOO a BZ i AKVA TERA využijte výhodných permanentek!

Zoologická a botanická zahrada města Plzně
Pod Vinicemi 9, 301 00 Plzeň

tel.: 378 038 325

<http://www.zooplzen.cz> e-mail: zoo@plzen.eu

Aktuální kulturní akce také na www.iris-zooplzen.cz

facebook: Zoo Plzeň, Sdružení Iris

DINO PARK[®]

ZOO PLZEŇ

sezóna 2020

ZAČÍNÁ 1. DUBŇA!

Pro novou sezónu jsme dokončili nejvyspělejší **5. generaci robotických modelů dinosaurů**, která bude v DinoParku ZOO Plzeň prezentována **pohyblivým Triceratopsem**. Celkový pohyb těla modelu, tak jak ho naši návštěvníci znají, je doplněn ještě o jeden překvapivý efekt... :-)

Zajímavá bude také nová scéna znázorňující **souboj Inostrancevie se Scutosaurem**. Tento souboj je netradičně prezentován ve dvou variantách, první ve formě klasických 3D modelů, druhý je ztvárněn pouze na základě koster. **A vše je samozřejmě v životních velikostech! :-)**

NEJVĚTŠÍ SÍŤ ZÁBAVNÍCH PARKŮ

DINOPARK.CZ